

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

TÉMA:

**Demokratická strana
ve stranickém systému ČSR
v letech 1945 – 1948**

Autor: **Jaroslav Vaňous**
Obor a ročník: **Politologie a mezinárodní vztahy, 3. ročník bc. studia**
Akademický rok: **2006/2007**
Konzultant: **PhDr. Petr Just**
Datum odevzdání: **21. 05. 2007**

PROHLÁŠENÍ

Čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Demokratická strana ve stranickém systému ČSR 1945 – 1948 zpracoval samostatně a vyznačil v ní veškeré použité zdroje informací.

.....

.....

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu této bakalářské práce PhDr. Petru Justovi za poskytnutí materiální i psychické podpory při jejím zpracování.

Obsah

Úvod.....	5
1. Československý politický a stranický systém v letech 1945 – 1948: lidová demokracie či předmostí k totalitě?.....	7
2. Zformování Demokratické strany v období samostatné Slovenské republiky.....	11
3. Demokratická strana v osvobozeném Československu.....	13
3.1 První celonárodní sjezd Demokratické strany.....	15
3.2 Evangelíci versus katolíci v DS: vytvoření Křesťansko-republikánské strany.....	16
3.3 Dubnová dohoda a cesta k volbám.....	17
3.4 Volby 1946: demokraté na Slovensku triumfují.....	19
3.5 Demokratická strana po volbách 1946.....	22
3.6 Demokratická strana a poprava Jozefa Tisa.....	24
3.7 Rok 1947 ubíhá: boj se zostřuje.....	25
3.8 „Protistátní spiknutí“ a snaha o konečné rozložení DS.....	28
3.9 Cesta k únoru 1948: DS zápas prohrává.....	32
3.9.1 Druhý sjezd Demokratické strany.....	33
3.9.2 Komunisté přebírají moc.....	34
4. Likvidace Demokratické strany po únoru 1948.....	36
4.1 Pro DS není v novém systému místo: vznik Strany slovenské obrody.....	38
5. Demokratická strana po roce 1989.....	40
Závěr.....	42
Summary.....	44
Shrnutí.....	45
Seznam Příloh.....	46

Úvod

Tato bakalářská práce bude věnována problematice postavení slovenské Demokratické strany v československém stranickém systému v letech 1945 – 1948. Ač by se na první pohled mohlo zdát, že československé politické dějiny jsou z hlediska politologického výzkumu dostatečně zmapované, úplně tomu tak není. Existuje v nich stále mnoho bílých míst, k nimž patří i perioda tzv. Třetí republiky. Jedná se sice o období poměrně krátké z hlediska trvání Československé potažmo České a Slovenské republiky, ovšem co se týče dějinného a politického významu, pak se jedná o údobí zcela zásadní. O to více udivuje, že se mu dosud v české politické vědě nedostalo přílišné pozornosti.

Práce se pokusí částečně splatit tento dluh, i když svým omezeným rozsahem samozřejmě nevydá za běžnou knižní publikaci. Přesto se bude snažit o postihnutí základní problematiky daného období, a to nástinem politického systému v letech 1945 – 1948 a ilustrací podrobnějšího vývoje slovenské Demokratické strany.

Volba této politické strany nebyla náhodná, neboť zatímco o českých politických stranách tohoto období existuje v české literatuře poměrně značné množství historické, memoárové či dokumentační literatury, o stranách slovenských platí spíše opak, a to přesto, že Slovensko tvořilo v této době integrální součást ČSR. Přesto však v rámci ČSR po většinu času představovalo spíše periferii, což samozřejmě mohlo vrhat hlavní světlo na události v Praze, častokrát to však způsobilo vzájemné nepochopení postojů české a slovenské strany a z toho plynoucí antagonismy.

Tohoto problému si citlivě všímala také Demokratická strana. Tato strana, která vzešla z občanské části opozice proti klero-fašistickému režimu Slovenské republiky, reprezentovala v obnovené ČSR linii mj. požadující větší autonomii pro Slovensko. To ovšem příliš netěšilo strany české, což způsobilo, že DS byla po poměrně značný časový úsek v jakési izolaci v rámci Národní fronty a musela čelit jak permanentnímu tlaku ze strany KSČ/KSS, tak i chladnému postoji nekomunistických českých stran.

Teprve po rozpoznání faktu, že zájmem obou komunistických stran v ČSR je rozštěpení, oslabení a eliminace DS, se dá hovořit o určitém sblížení občanských stran. Toto se ovšem dělo až v průběhu roku 1947, kdy již zbývaly do komunistického převzetí moci pouze měsíce.

Práce by se měla pokusit ukázat, že Demokratická strana nepředstavovala jakýsi pohrobek Hlinkovy slovenské lidové strany (HSLs), naopak, v rámci tehdejšího systému zaujímala

pozici spíše mírnící tehdejší nadšení pro socialismus. Bohužel ještě v dnešní době není názor na její prodemokratické postoje dostatečně konsistentní, pokud o ní vůbec existuje dostatečné povědomí.

Rozpory dodnes také působí otázka, zda a jaký vliv měli ve straně činitelé bývalé HSLS a kolaboranti s režimem Slovenské republiky. Je pravda, že minulost některých z více než 200.000 členů strany nebyla bez poskvrny, podobná situace však panovala také v KSS. Ta si ovšem neodpustila jakoukoliv příležitost, aby „ľudácký“ problém vmetla představitelům DS do tváře, a to především po uzavření Dubnové dohody a následném vítězství DS ve volbách v roce 1946. Střelný prach také poskytoval fakt, že se DS stavěla odmítavě k popravě J. Tisy a k práci Národních soudů vůbec. Nicméně v únorových dnech roku 1948 se její vedoucí představitelé i většina členstva jasně postavili za obranu zbytků demokracie v ČSR a proti totalizaci politické moci komunisty. Bohužel však již příliš pozdě.

Zdroje této práce lze rozdělit na několik skupin. Patří k nim jak prameny, tak periodická i neperiodická literatura. Co se týče literatury neperiodické, je nutno podotknout, že v ní převažují historické práce, které často musí suplovat díla politologická. Těch se o daném období se podařilo shromáždit mnohem méně. Přínos představují i některá díla memoárová, která publikovali aktéři tehdejších událostí, nicméně zde je nutno brát v potaz, že jejich autoři mají k danému období určitý emocionální vztah, což může nechtěně ovlivnit i jejich práci. Jako důležitý zdroj nelze opomenout ani společnou česko-slovenskou digitální parlamentní knihovnu, kde jsou k dispozici stenografické záznamy schůzí jak z Prozatímního, tak z Ústavodárného národního shromáždění, a to po celé sledované období.

Poněkud zvláštní část zdrojů představují záznamy Masarykovy sociologické společnosti o tehdejším politickém dění, vydané knižně pro Mezinárodní politologický ústav v Brně ve třech svazcích o více než tisíci stranách. Tyto tzv. přehledy byly zpracovávány vědeckým oddělením Československé strany národně socialistické a nahlízejí události bezprostředně sice bez historického odstupů, tato bezprostřednost však může pomoci sledované období lépe pochopit.

Co se týče metodologie, bude využívána především metoda obsahové analýzy. Práce se bude snažit zohlednit dobové klima v ČSR i ve světě, které v důsledku válečného šoku a mezinárodní konstelaci (průnik sovětského vlivu do středu a na jihovýchod Evropy) nahrávalo spíše levicovému pohledu na svět.

1. Československý politický a stranický systém v letech 1945 – 1948: lidová demokracie či předmostí k totalitě?

Aby bylo možno vymezit postavení Demokratické strany ve stranickém systému ČSR v letech 1945 – 1948, nelze se obejít bez základní charakteristiky tohoto systému a jeho fungování. Tato struktura, ač sama pro sebe používala označení demokracie či lidová demokracie, zdaleka nesplňovala kritéria demokracie tak, jak je chápeme v dnešním slova smyslu. Předně je nutno říci, že systém v podstatě nepovoloval jakoukoliv formu legální stranické opozice, pokud by nebyla povolena konsensem v Národní frontě (NF). Rovněž poněkud násilně donucoval ke spolupráci strany, které si byly ideologicky i ideově mnohdy velmi vzdálené.

Tento stav byl výsledkem jednání, která se uskutečnila v Moskvě v březnu 1945 a nutno říci, že s ním v podstatě souhlasili zástupci všech politických stran NF. Vznikl tedy jakýsi hybridní politický systém, který by se z dnešního pohledu dal označit za demokratický jen s maximální rezervou. Navíc se dalo předvídat, že nebude donekonečna možné nacházet takovou míru vzájemné tolerance a pochopení, aby nedocházelo v rámci NF k rozporům.

Zahraničněpoliticky se nový systém orientoval téměř výlučně na SSSR, a to rovněž díky bilaterální spojenecké smlouvě, podepsané v Moskvě v prosinci 1943. Ačkoli např. Jan Masaryk a další uvažovali o ČSR jako o mostu mezi Východem a Západem¹, dalo se předpokládat, že SSSR vzhledem k existenci společné hranice zahrne ČSR do sféry svého vlivu. Již první věty vládního Košického programu hovoří o slavné vítězné cestě Rudé armády a velkém spojenci SSSR, který umožnil návrat prezidenta republiky na osvobozené území a vytvoření nové vlády.²

Československo se radikálně vypořádalo s německou a maďarskou národnostní menšinou. Sudetští Němci byli téměř kompletně odsunuti, naopak v případě Maďarů se plánovaný transfer a výměna obyvatelstva vydařily jen zčásti. Novým prvkem v ústavním pořádku země se staly dekrety prezidenta Beneše, které zásadně upravovaly politické i sociální prostředí v osvobozené republice. Z hlediska potenciálního volebního práva národnostních menšin byl

¹ Kosatík, Pavel – Kolář, Michal. *Jan Masaryk; Pravdivý příběh*. Praha: Mladá Fronta, 1998, s. 227

² Program prvé domácí vlády republiky, vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Praha: Ministerstvo informací, 1945.

důležitý Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 2. 8. 1945 o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské,³ jenž představoval signál, že uvedené národnosti nebudou do budoucna v novém státě vítány.

Legislativní orgán s názvem Prozatímní národní shromáždění byl obnoven pouze jako jednokomorový a počítalo se s vypracováním nové ústavy, která by nahradila dosud platící ústavu z roku 1920.

Do třisetčlenného Prozatímního národního shromáždění byli v roce 1945 poslanci delegováni na základě politické parity, když na každou stranu NF připadlo 40 míst a zbývající mandáty byly obsazeny zástupci rozličných institucí a rovněž význačnými osobami veřejného života.⁴ V rámci Slovenska poslance zvolili zvláštní volitelé na okresních konferencích NF.

Pro bližší pochopení dané problematiky se pokusíme se nyní rozdělit jednotlivé stranické tábory na pomyslné pravolevé ose, i když s velkými výhradami a nutným přihlédnutím k historickému kontextu zkoumaného období.

Napravo od středu (chápano období 1945 – 1948) by se tedy nacházela DS a Československá strana lidová (ČSL), ve středu pak Československá strana národně socialistická (ČSNS) a Strana svobody, nalevo od středu pak postupně Strana práce, Československá sociální demokracie (ČSSD) a konečně na nejzazší pozici blok Komunistická strana Československa (KSČ) a Komunistická strana Slovenska (KSS). Pokud použijeme dobové členění Oddělení pro vědeckou politiku ČSNS, pak KSČ/KSS jsou řazeny k táboru komunistickému, ČSNS, ČSSD a Strana práce k táboru socialistickému a ČSL, DS a Strana svobody k táboru liberálnímu.⁵ Slovenský autor L. Lipták řadí DS do středu politického spektra,⁶ lze se však domnívat, že věc nahlíží spíše z pohledu dnešního, neboť politický agrarismus, který v DS tvořil nejsilnější složku, byl v předmnichovské republice považován za směr spíše pravicový. Na druhou stranu rovněž slovo liberální z výše zmíněné charakteristiky ČSNS je nutno brát poněkud s rezervou, neboť i tyto politické strany měly do značné míry sociálně reformní program (zvláště Strana svobody) a existovaly v nich rovněž proudy, které inklinovaly spíše k socialismu. Tento proud však v rámci členstva a v podstatě ani vedení DS nenabyl až do roku 1948 rozhodujícího významu.⁷

³ Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 2. srpna. 1945 č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/331945.html>, cit. 10. 5. 2007

⁴ Krejčí, Oskar. *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 157

⁵ Kolektiv autorů. *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek II*. Praha: Melantrich, 1991, s. 575

⁶ Lipták, Ľubomír. *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 256

⁷ Kocian, Jiří. *Politické strany v exilu*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany; Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II. Brno: Doplněk, 2005, s. 1126

Zajímavým a opravdu unikátním fenoménem byla možnost využít bílého lístku jako vyjádření určité opozice, procentuální podíl těchto hlasů se pak rozděloval proporcčně mezi všechny strany, což samozřejmě hrálo do karet především vítězi voleb.

Pokud se budeme tímto politickým systémem zabývat blíže, zjistíme, že chapadla komunistické strany sahala daleko hlouběji, než by se na první problém mohlo zdát. Pod její kontrolou se po celé sledované období nacházela klíčová ministerstva vnitra, informací, financí a zemědělství. Navíc na ministerstvu národní obrany působil generál Svoboda, který ač oficiálně nebyl příslušníkem žádné politické strany, měl ke komunistickým pozicím velice blízko. Komunisté měli také určitý vliv na ministerstvu zahraničních věcí, kde funkci státního tajemníka vykonával Vladimír Clementis z KSS. Z těchto údajů jasně vyplývá, kdo skutečně ovládal ČSR v letech 1945 – 1948. Je nutné si uvědomit, že kontrola ministerstva vnitra a národní obrany zaručovala komunistům moc nad veškerou ozbrojenou mocí ve státě. Ministerstvo informací představovalo možnost přizpůsobit si propagandu médií a kultury ve vlastní prospěch. Komunisté navíc drželi silné pozice v masových organizacích, především pak v Ústřední radě odborů, jíž šéfoval Antonín Zápotocký.

Komunistům samozřejmě velice nahrával fakt, že ze stranického systému vypadli političtí reprezentanti celých společenských vrstev 1. československé republiky. Neobnovením strany agrární se uvolnil prostor k podchycení rolnického obyvatelstva minimálně v českých zemích. Oproti období do roku 1938 v novém systému absentovala též živnostenská strana, reprezentanti konzervativního proudu (Československá národní demokracie, ve 2. polovině 30. let vystupující v bloku Národní sjednocení), strany fašistické orientace, strany zastupující československé Němce, potažmo i jiné národnostní menšiny. Na Slovensku byl předválečný stranický systém zlikvidován prakticky úplně, v obnovené ČSR nebylo povoleno obnovení HSLS, Slovenské národní strany ani stran maďarských, které by měly na rozdíl od stran německých stále významnou část voličů k zastupování v parlamentu, ve volbách roku 1946 však tyto menšiny neměly volební právo.

Povolena nebyla ani obnova Strany slovenské národní jednoty, jež působila na území okupovaném Maďary, a to i přes snahu jejích představitelů v Košicích. V lednu 1945 byli tito představitelé zatčeni sovětskou NKVD a za jejich propuštění musela intervenovat Delegation Slovenské národní rady pro osvobozená území. Vavro Šrobár je pak upozornil na fakt, že dohodou Národní fronty jsou povoleny na Slovensku pouze DS a KSS, oni tedy nemohou

vykonávat „žádnou činnost.“⁸ Komunisté mj. i z obavy před další stranou, proti níž by byli v opozici, osočovali SSNJ z kolaborace s vládou Slovenské republiky.

Zastaveny byly také snahy o obnovu slovenské sociální demokracie, jejíž organizace se objevovaly od února 1945 mj. na Spiši, v Košicích, Sobrancích či Prešově. Není žádným překvapením, že v první linii odpůrců těchto snah stála opět KSS.

Jak již bylo výše zmíněno, existovaly v ČSR od roku 1945 široké vrstvy, které neměl kdo reprezentovat. Zatímco v českých zemích byla většina tohoto obyvatelstva přetažena ke komunistické straně, na Slovensku se situace vyvíjela poněkud odlišněji. Především je nutno si uvědomit, že podíl venkovského, agrárního a věřícího obyvatelstva zde byl vysoký. To samozřejmě nehrálo do karet KSS, která potřebovala voličstvo nejlépe bez vyznání, žijící ve městě a pracující v průmyslu. Pro slovenského voliče představovala DS atraktivnější stranu, což komunistické politiky samozřejmě iritovalo. DS se tedy záhy ocitla pod neustálým tlakem ze strany KSS/KSČ, přičemž prostředky tohoto nátlaku měly velmi rozmanitý charakter.

Rok 1946 znamenal na Slovensku rozrušení dosavadní bipolární stranické struktury, když bylo Národní frontou povoleno vytvoření dvou zcela nových stran, a to křesťansko-sociálního a sociálně-demokratického zaměření. Poté se již až do února roku 1948 stranický systém ustálil, přičemž pouze došlo ke sloučení Strany práce a ČSSD.

Zvláštní nepoměr fungoval rovněž co se týče mocenských orgánů státu. Ačkoli Československo patřilo dle košického programu k unitárním národním státům, na Slovensku existoval zákonodárný a výkonný orgán (Slovenská národní rada resp. Sbor pověřenců) z období odboje proti Slovenské republice, v českých zemích naopak nadále fungovalo zemské zřízení s centrální úlohou hlavního města Prahy. Tento asymetrický model mírně připomíná dnešní Velkou Británii, kde jednotlivé části rovněž požívají rozdílnou míru autonomie (například Skotský parlament má větší pravomoci než Velšské shromáždění, naopak Anglie žádný legislativní orgán nemá). Připomeňme ještě, že v rámci českých zemí působily dva Zemské národní výbory, přičemž na Slovensku tato instituce chyběla.⁹

Pravomoci slovenských orgánů byly „ošetřeny“ tzv. pražskými dohodami, přičemž zejména třetí pražská dohoda výrazně posílila centralistické zaměření ČSR. Každý takový krok byl samozřejmě na Slovensku vnímán negativně, a to i ze strany KSS. Představoval rovněž střelný prach pro slovenskou politickou emigraci, která se z různých důvodů ocitla po pádu

⁸ Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 12. 5. 2007, s. 6

⁹ Kocian, Jiří. *Politické strany v exilu*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II. Brno: Doplněk, 2005, s. 1126

Slovenské republiky v exilu a která čítala přibližně 5000 osob.¹⁰ Především bývalý ministr zahraničí Tisova režimu F. Ďurčanský byl velmi agilní v otázce boje za znovuoobnovení slovenské nezávislosti, když svými memorandy obsílal prominentní světové politiky a mezinárodní organizace.

2. Zformování Demokratické strany v období samostatné Slovenské republiky

Období formování Demokratické stran sahá do éry samostatné Slovenské republiky jako satelitního státu Třetí říše za 2. světové války. Zásadní průlom představuje tzv. Vánoční dohoda, na jejímž základě se v prosinci 1943 ustavila Slovenská národní rada – společný ústřední odbojový orgán, jejímiž členy byli za občanský blok budoucí členové DS J. Lettrich, J. Ursíny a M. Josko.¹¹ Za další historickým mezník ve formování stranického systému slovenské části budoucí ČSR je nutno označit Slovenské národní povstání (SNP), které ovšem svou nedostatečnou koordinací s československým exilem a v důsledku posílení německých vojsk na slovenském území neuspělo. Bylo ovšem jasným vystoupením proti tehdejší vládnoucí garnituře a představovalo další důvod k zákazu obnovy HSLS po osvobození. Od SNP bylo zřejmé, že propříště bude na Slovensku legitimní politickou reprezentaci vykonávat Slovenská národní rada a Sbor pověřenců. V tomto bodě se však začali střetávat odlišné náhledy na způsob slovenského odboje, kdy jeden směr reprezentoval prezident Beneš a druhý SNR, kterou podporovalo moskevské vedení KSČ.¹² SNP rovněž zapříčinilo další integraci občanských složek odboje na Slovensku, které se v září 1944 spojily, aby vytvořily Demokratický klub, jenž tvořil základ ke konstituování DS. V tomto období však ještě DS neměla podobu klasické politické strany, je nutno si uvědomit, že vznikala jako seskupení odbojových složek, nemohla si tedy budovat klasickou strukturu místních organizací, což zapříčinilo, že fungovala prakticky bez existence klasické členské základny. Utvořilo se tak

¹⁰ Barnovský, Michal. *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v letech 1945 – 1948*. Bratislava: Archa, 1993, s. 161

¹¹ Kováč Dušan, *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 233

¹² Kováč, Dušan. *Slováci – Česi – dějiny*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, s. 83

pouze vedení, které fungovalo v následujícím složení: V. Šrobár jako čestný předseda, J. Ursíny jako předseda, J. Lettrich jako místopředseda a M. Kulich jako generální tajemník.¹³

Již v období SNP však vystoupili představitelé občanského odboje s politickým programem, jehož zásady pak byly zveřejněny v rámci deníku DS Čas č. 11-14 z 1-4. 10. 1944. Tyto programové teze postulovaly otázky, týkající se další existence slovenského národa v rámci osvobozené ČSR, rozvoje slovenské společnosti, slovanské orientace a postojů západních demokracií. Zasazovaly se o vznik takových podmínek, které by umožnily rozvoj kulturního, mravně vyspělého a fyzicky zdravého jedince v rámci jeho nejbližšího prostředí, které tvoří rodina, obec, národ a stát.

Co se týče ekonomických aspektů programu, převládal názor, že by měly být uplatňovány takové národohospodářské teorie, které by vytvářely prostor pro svobodný rozvoj osobnosti, národního a státního celku. Stát jako takový by se měl vyznačovat moderními, pokrokovými a spravedlivými prvky, které by vedly k jeho vyrovnanosti.¹⁴ V rámci hospodářské politiky by pak neměl být uplatňován ani příliš kolektivistický ani příliš individualistický směr. Jednalo by se tedy o jakousi „*třetí cestu*.“

Jak je ze zásad programu patrné, DS představovala již před koncem války umírněnou politickou stranu, která netíhla k tehdy tak módní myšlence kolektivismu a radikálnějšího socialismu. Samozřejmě si musím uvědomit, že Slovensko svým agrárním a náboženským charakterem nepředstavovalo ideální entitu pro přílišnou míru socialistického smýšlení, na druhou stranu industrializace pod německou ochranou postupovala a v zemi rovněž existovaly velmi chudé oblasti.

¹³ Šutaj, Štefan. *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV,2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007, s. 4

¹⁴ Šutaj, Štefan. *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV,2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007, s. 4

3. Demokratická strana v osvobozeném Československu

Demokratická strana se v osvobozeném Československu ihned pustila do politické práce. Především bylo nutno vypracovat komplexní politický program, na jehož základě bylo možno získávat nové členy a budovat územní strukturu strany. K tomuto účelu se ještě v dubnu 1945 v Košicích konal ustavující sjezd DS, kterého se účastnili delegáti z 32 okresů. Na tomto sjezdu byly dále rozpracovány dřívější programové teze. Program zveřejnil stranický tiskový orgán Čas pod názvem „Za demokratickou, pokrokovou a sociálně spravedlivou republiku.“ Ustavilo se také nové předsednictvo. Do čela strany byl zvolen J. Ursíny, místopředsedy se stali J. Lichner, J. Lettrich, J. Styk, M. Polák, O. Takáč a O. Žoldoš. Hlavní zodpovědnost za tisk a propagandu (v dnešním slova smyslu spíše propagaci) strany převzal M. Kvetko. Do funkce ústředních tajemníků byli zvoleni M. Géci a Š. Koričanský.¹⁵

V dubnu 1945 došlo také k reorganizaci SNR, a to na základě parity mezi KSS a DS. J. Lettrich tak získal jednu ze dvou předsednických funkcí, místopředsedy se za demokraty stali M. Polák, J. Styk a T. Tvarožek, který získal rovněž křeslo pověřence financí. M. Kvetko se pak stal pověřencem zemědělství a I. Štefánik pověřencem spravedlnosti.¹⁶

Jako jediný konkurent DS v této době vystupovala KSS, což plynulo z faktu, že ve stranickém systému Slovenska mohly působit pouze ty politické strany, které se aktivně účastnily odboje proti Slovenské republice a participovaly ve Slovenském národním povstání. Tento fakt byl představiteli DS zpočátku kvitován, po roce 1948 však někteří uznali, že se jednalo o krok chybný. Pomyšlení nemohlo být ani na vytváření stran na etnickém principu, a to i přesto, že se neuskutečnil plánovaný transfer obyvatelstva maďarské národnosti ze slovenského území. Obyvatelstvo maďarské národnosti tak dále tvořilo významnou složku obyvatel Slovenska, a to především v jižních oblastech, kde v některých okresech tvořilo většinu.

Budování členské základny DS se neobešlo bez potíží. Ještě na počátku roku 1945 vystupovala strana pod názvy Demokratický blok, Občanskodemokratický blok či Občanský blok.¹⁷ Bylo třeba vypracovat první organizační směrnice týkající se fungování strany a

¹⁵ Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007, s. 7

¹⁶ Šutaj, Štefan, *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 128

¹⁷ Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007, s. 6

věnovat pozornost veřejnosti, která o cílech a programu DS neměla zcela jasné povědomí. Rovněž někteří místní a okresní funkcionáři DS nebyli v tomto směru dostatečně informováni. V tomto ohledu měla KSS před DS jistý náskok. Později se organizační struktura strany víceméně ustálila na čtyřstupňové hierarchii. Nejnižší složku tvořily samozřejmě místní organizace, následovaly okresní sekretariáty, oblastní sekretariáty a konečně ústřední orgány. Oblastní sekretariáty působily kromě Bratislavy rovněž v Žilině, Zvolenu, Nitře, Popradu, Košicích a Prešově.¹⁸ Posledně jmenovaný sekretariát představoval určitou výjimku ve struktuře strany, neboť spíše než o teritoriální hledisko se zde jednalo o reflektování zájmů straníků rusínsko-ukrajinské národnosti, kteří vyznávali řecko-katolickou víru. Členem strany se mohl stát každý demokraticky smýšlející občan ČSR (přesněji slovenské části země) po dovršení 18. roku. Rozlišovalo se členství čestné, řádné a čekatelské.¹⁹

Na počátku dubna 1945 došlo k reorganizaci SNR a Sboru pověřenců, a to znovu v paritním poměru, který zůstal zachován až do voleb v květnu následujícího roku.²⁰

Politiku vlády po osvobození ČSR určoval Košický vládní program, jehož základy byly za asistence delegace Slovenské národní rady položeny v Moskvě. Tento program v souladu s politikou Národní fronty předpokládal spolupráci všech politických stran stranického systému. Demokratická strana k tomuto programu zaujala poněkud ambivalentní postoj. Na jednu stranu akceptovala myšlenku spolupráce v rámci NF, na stranu druhou se v rámci DS objevily hlasy, které upozorňovaly na ideologickou rozdílnost. Jejich obavy byly směřovány předně vůči KSS. Přesto se 26. 6. 1945 sešli představitelé DS a KSS, aby našli společnou řeč ohledně postavení zájmových organizací zemědělství, mládeže a žen. Duch spolupráce tak určitý čas fungoval, ovšem slábl přímou úměrou k tomu, jak narůstaly rozpory mezi DS a KSS. Samozřejmě je nutno vzít do úvahy historický kontext, tj. míra politického konsensu těsně po osvobození země z nacistického jha byla jistě vysoká, ovšem dříve nebo později se logicky musí vyvinout různé stranické půtky a spory. Žádný politický systém, který dovoľoval být omezenou mírou stranické soutěže, se bez nich neobešel.

Na počátku léta roku 1945 se strana začala připravovat na svůj první řádný sjezd. Nutno podotknout, že zdaleka netvořila ideově jednotný celek, což se projevovalo i v napětí mezi jednotlivými představiteli strany. Tak například Vavro Šrobár a jeho stoupenci nebyli příliš oblíbení u příznivců J. Lettricha a J. Ursínyho a naopak. Rozpory panovaly též mezi dvěma

¹⁸ Lipták, Eubomír. *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 255

¹⁹ Lipták, Eubomír. *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 255

²⁰ Šutaj, Štefan, *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 64, 84

posledně jmenovanými, a to vzhledem k jejich kandidatuře na post předsedy strany na sjezdu.²¹

Poté, co volitelé v rámci okresních konferencí NF zvolili patřičný počet poslanců, se v Prozatímním národním shromáždění utvořil klub DS čítající 45 členů. KSS měla o dva více, zbylé mandáty v rámci Slovenska připadly na Ukrajinskou národní radu a nezařazené poslance.²²

3.1 První celonárodní sjezd Demokratické strany

Vůbec první celonárodní sjezd DS se konal v Turčanském Sv. Martině ve dnech 7. a 8. 7. 1945.²³ Sjezd poněkud pozměnil čelné funkce ve straně, J. Ursínyho v čele strany vystřídal J. Lettrich. Ursíny se stal spolu s M. Polákem, J. Stykem, J. Šabršulou a J. Ferjakem místopředsedou, do předsednictva pak ještě patřili ministři ústřední vlády, šéf tisku a členové předsednictva SNR.²⁴ Rezoluce sjezdu vytyčila základní orientaci strany na následující období. DS zdůrazňovala zákonné zabezpečení občanských práv a svobod, zachování odkazu SNP, nutnost spolupráce se SSSR a myšlenku slovanské vzájemnosti, dále pak spolupráci s KSS v rámci Národní fronty, silnou a nedělitelnou ČSR a rovněž jasné vymezení vztahů mezi prezidentem, Národním shromážděním a vládou. V těch národních výborech, kde nebyly volby provedeny demokratickou formou, mělo dojít k reorganizaci. Pozemková reforma měla být provedena zákonnou a spravedlivou cestou. Byl vydán rovněž oficiální program DS, který navazoval na programové teze z období SNP.²⁵

Pokud se pokusíme zhodnotit programové zásady DS z tohoto období, zjistíme, že se v nich vyskytují také jisté socializující prvky. Určitou roli v tomto ohledu mohl hrát fakt, že se jednalo o období, kdy se svět teprve vzpamatoval z prožitých válečných hrůz. Meziválečný evropský liberalismus byl obviňován z toho, že nedokázal zabránit nacistickému nebezpečí. V ČSR byl tento fakt ještě umocněn zklamáním z nenaplnění spojeneckých závazků západních demokracií a ponechání země vlastnímu osudu. Syndromem mnichovské zrady trpěl markantně i prezident Beneš, který toto trauma neopomínal neustále zdůrazňovat.

²¹ Barnovský, Michal. *Politické strany na Slovensku v rokoch 1945 – 1948*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II., s. 1195

²² Krejčí, Oskar. *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 158

²³ Lipták, Lubomír. *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 257

²⁴ Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, verze 10. 5. 2007, s. 10

²⁵ Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007, s. 9-10

Na sjezdu se rovněž vynořila myšlenka rozšířit působení strany i do českých zemí, což by ztvrdila změna názvu DS na Československou demokratickou stranu. V této souvislosti je nutno připomenout, že tyto tendence pokračovaly i v pozdější době.

Spíše k zajímavostem patří znak, který strana začala používat a který se značně podobal znaku ČSL. Společná oběma znakům byla československá státní vlajka, lišily se pouze ve tvaru (DS trojúhelníkový a ČSL obdélníkový).²⁶

Situace po sjezdu sice dala zapomenout předsjezdovým osobním antipatiím, to však bylo způsobeno spíše jejich nahrazením novými problémy. Tak především rozhodující pozice v DS byly získány představiteli evangelického vyznání, což se promítlo v nespokojenosti katolíků jak ve straně, tak mimo ni. Ti požadovali větší zastoupení v orgánech strany, což by odpovídalo jejich mnohem většímu procentuálnímu zastoupení ve slovenské společnosti.²⁷

V září 1945 došlo na zasedání NF ke shodě, že v rámci SNR již nebude platit funkce dvojího předsednictví, předsedou SNR zůstal J. Lettrich a v rámci rekonstrukce sboru pověřenců pak DS získala jedno křeslo navíc, takže zde nyní disponovala 7 místy oproti 6 pro KSS.²⁸

3.2 Evangelíci versus katolíci v DS: vytvoření Křesťansko-republikánské strany (Strany svobody)

Po skončení sjezdu DS se na Slovensku začaly objevovat první zprávy o možném rozšíření stranického systému politickou stranu katolického zaměření. Jak známo, vedení DS bylo v rozhodující míře drženo evangelíky, což neodpovídalo katolické tradici většiny oblastí Slovenska. Objevily se obavy, jak dlouho bude DS bez pomoci katolíků schopna čelit tlaku KSS. Někteří členové DS rovněž hrozili odchodem ze strany, pokud nebude poměr evangelíků a katolíků změněn. Rychlejší spád nabraly události na podzim roku 1945, kdy G. Husák za KSS neodmítl vznik nové politické strany, naopak poukazoval na spolupráci katolicky orientovaných politiků a komunistů ve francouzské vládě.

V říjnu 1945 se pak v kanceláři ústředny Lesnické a dřevařské unie v Bratislavě sešlo 16 poslanců DS, z nichž 14 se vyslovilo pro vystoupení ze strany a založení Křesťansko-

²⁶ Čapka, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1999, s. 726-727

²⁷ Barnovský, Michal. *Politické strany na Slovensku v letech 1945 – 1948*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II., s. 1195

²⁸ Šutaj, Štefan. *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 84

republikánské strany.²⁹ Tento fakt kvitovali rovněž slovenští biskupové, kteří se na utváření nové strany podíleli. Otázky vyvstaly ohledně osoby předsedy nové strany. Navrhovaný veterán slovenské politiky a dosavadní čestný předseda DS V. Šrobár byl sice jako čechoslovák přijatelný pro pražskou garnituru, na Slovensku však platil za nedostatečně nábožensky založeného člověka. Uvažovalo se rovněž o dalším vysokém představiteli DS I. Pietorovi.

Ke stoupencům založení nové strany se řadil okruh osob různého ideového a politického zaměření, mj. bývalí luďáci, katolické církevní kruhy, část katolíků v rámci DS i osoby zastávající tzv. čechoslovákistický proud.³⁰

Strana nakonec vznikla k 1. 4. 1946 pod názvem Strana svobody. Jelikož ve stejné době došlo ke sjednání a podpisu Dubnové dohody, která upravovala nepoměrný vliv evangelického křídla v DS, navrátila se většina původních zakladatelů Křesťansko-republikánské strany (A. Cvinček, K. Fillo, J. Ševčík, J. Kempný M. Bugár a další) zpět pod křídla demokratů.³¹ Tento fakt odsoudil novou politickou stranu k minimálnímu významu a naopak DS šla do voleb konsolidovaná.

3.3 Dubnová dohoda a cesta k volbám

Dubnová dohoda, podepsaná 30. 3. 1946 tvoří jeden ze zásadních dokumentů Demokratické strany, který stvrzoval spolupráci mezi katolíky a dosavadním převážně evangelickým vedením DS. Za vedení DS byla podepsána J. Lettrichem, J. Ursínym, J. Stykem, M. Joskem, R. Fraštackým, S. Bellušem a F. Hodžou. Jako reprezentanti katolického proudu pak svůj podpis na dohodu připojili A. Cvinček, K. Fillo, J. Ševčík, J. Kempný a M. Bugár. Dohoda si stanovovala především „odstranit náboženskou nesnášenlivost a neshody v rámci slovenského národa.“ Jejím Podpisem došlo ke změně poměrů v zastoupení v orgánech strany, který byl nyní stanoven na 7:3 ve prospěch katolíků. Tato zásada se týkala nejen okresních a místních výborů strany, nýbrž také „*všech hospodářských, finančních a zájmových organizací, institucí a podniků, na které má strana vliv, jako jsou například banky družstva, různé průmyslové, zemědělské a živnostenské podniky a podle možností se tato zásada má uplatňovat také ve státních úřadech a institucích, v jejichž čele jsou činitelé DS.*“³²

²⁹ Šutaj, Štefan. *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 20. 4. 2007, s. 17

³⁰ Lipták, Eubomír. *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 271

³¹ Lipták, Eubomír. *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 272

³² Dubnová dohoda; Záznam o dohodě členů předsednictva Demokratické strany Slovenska, 1946

Co se týče vyšších orgánů strany, pak dohoda stanovila svolání mimořádného sjezdu, a to na konec října 1946.

Užší předsednictvo nyní působilo ve složení Cvinček, Pietor, Bugár, Fillo, Böhm, Kempný Ursíny a F. Hodža. Toto předsednictvo bylo za odpovědné za směřování strany a mělo vydávat směrnice týkající se postupu a postoje strany v politickém životě na Slovensku a rovněž v rámci politického dění v celé ČSR.³³

K hlavním cílům Dubnové dohody patřil získání podpory těch politiků, kteří měli zájem založit Křesťansko-republikánskou stranu a jejich přívrženců, stejně jako podporu slovenských katolických voličů a sympatizantů bývalé HSLS. Od této chvíle lze na Slovensku rozlišit dva směry politického katolicismu, a to za první směr, který reprezentovala luďácká emigrace a její sympatizanti a který stál na platformě zaniknuvší Slovenské republiky. Druhý proud politického katolicismu zakotvil v DS. Respektoval obnovu ČSR a usiloval o přizpůsobení se novým podmínkám. Hlavní důraz pak kladl na sociální stránku katolicismu, na obranu církve a náboženských a křesťanských tradicí.³⁴ Určitou proměnu v souvislosti s podepsáním dohody zaznamenala i politika DS, kde nyní existovala jak pročeskoslovenská liberální platforma, tak platforma národně orientovaná s větším akcentem na náboženské otázky.³⁵

Vzhledem k permanentnímu tlaku KSS Dubnová dohoda představovala pravděpodobně nejpříjemnější řešení jak pro zástupce politiků-katolíků, kteří měli podporu katolického biskupského sboru, tak pro evangelíky v rámci DS, jejímž zájmem bylo zabránit rozštěpení strany. Přesto však dohoda měla také určité negativní důsledky, navíc někteří katoličtí politici stále usilovali o koncepci samostatné katolické strany.³⁶

Před květnovými volbami se tedy o hlasy katolického voličstva na Slovensku ucházely především DS a Strana svobody. Demokratická strana se navíc musela pokusit získat hlasy tzv. opozice, která mohla svoje antipatie k tehdejšímu stranickému systému vyjádřit pomocí tzv. bílého lístku. Tito sympatizanti tzv. podzemního hnutí, navazující na ideje HSLS, si do jisté míry získala DS podpisem Dubnové dohody. Vyhraněný byl přirozeně postoj demokratů vůči komunistům a naopak. Ne nadarmo psaly Demokratické hlasy o tom, že tyto volby jsou plebiscitem mezi komunismem a křesťanstvím, které reprezentuje DS.³⁷ V některých interních dokumentech strany se dokonce hovořilo o střetu ideologií a vyzývalo ke sběru

³³ Dubnová dohoda; Záznam o dohodě členů předsednictva Demokratické strany Slovenska, 1946

³⁴ Barnovský, Michal. *K profilu a činnosti Demokratickej strany (1944-1948)*. Soudobé dějiny, III, 2/3, 1996, s. 228

³⁵ Šutaj, Štefan, *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 128

³⁶ Šutaj, Štefan, *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 133

³⁷ Šutaj, Štefan, *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 138

kompromitujících materiálů ohledně přehmatů členů KSS, s jejich použitím se však počítalo pouze v krajním případě.³⁸

3.4 Volby 1946: demokraté na Slovensku triumfují

Samotné volby do Ústavodárného národního shromáždění se konaly dne 26. 5. 1946. Dle volebního zákona 67/1946 Sb. měli právo volit státní občané Československé republiky, kteří byli české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti, což platilo i v rámci pasivního volebního práva, kde byla však věková hranice zvýšena na 21 let.³⁹ Aktivní i pasivní volební právo tak pozbyli především zbylí příslušníci maďarské a německé národnostní menšiny. Kromě již zmiňovaných bílých lístků stojí za povšimnutí obnovení principu přísných vázaných kandidátních listin, tudíž vůle voliče pořadí kandidátů jakkoliv měnit byla marná. Problémy se vyskytly rovněž při určování počtu mandátů přidělovaných jednotlivým zemím. Byl zvolen postup vydělení počtu obyvatel státním mandátovým číslem, přičemž na Slovensko připadlo z 300 mandátů jen 69, což představovalo o 12 míst méně než pro zemi Moravskoslezskou⁴⁰ a o 31 méně než v Prozatímním národním shromáždění.

Demokratická strana na Slovensku s přehledem vyhrála, když získala téměř milion hlasů, což odpovídalo 62 % volících osob. V celostátním měřítku se pak DS s přibližně 14 % hlasů a 43 mandáty umístila na čtvrtém místě, za blokem KSC/KSS, ČSNS a ČSL. Za DS následovaly ještě ČSSD se Stranou práce a konečně Strana svobody.

Ve Slovenské národní radě získali demokraté 63 mandátů ze 100, což představovalo téměř dvoutřetinovou většinu. V rámci ÚNS bylo DS přiděleno křeslo místopředsedy a dále vedení imunitního, rozpočtového a živnostensko-obchodního výboru. V nové vládě premiéra Gottwalda vládě usedli celkem tři ministři za DS, plus státní tajemník na ministerstvu národní obrany J. Lichner. Nutno říci, že ani jeden nezastával tzv. silové ministerstvo. J. Ursíny se stal náměstem předsedy vlády, M. Franek ministrem pro sjednocení zákonů a I. Pietor ministrem dopravy. Z tohoto výčtu je patrné, že DS i přes svůj volební úspěch při sestavování vlády poněkud ostrouhala. Například KSS obdržela velmi důležité křeslo ministra zemědělství, které vzhledem k agrárnímu charakteru Slovenska skýtalo značné možnosti pro získávání

³⁸ Dokument č. 35 Obežník USDS č. 2 z 22. 1. 1946 o situaci v DS v souvislosti s úsilím o vytvoření nových politických stran. In: Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007, s. 10

³⁹ Krejčí, Oskar. *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 159

⁴⁰ Krejčí, Oskar. *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 159

slovenského rolníka-voliče. DS i jiné strany se samozřejmě o uvedené místo rovněž ucházely, J. Lettrich komunistům nabízel výměnou ministerstvo unifikací, ovšem logicky tato snaha nemohla mít žádný efekt. Pro úplnost dodejme, že na místo M. Franka měl původně nastoupit E. Böhm, jenž byl ovšem pro zástupce KSS nepřijatelný.⁴¹

Volební úspěch DS uštědřil KSS tvrdou ránu. Pokud se na výsledky voleb podíváme blíže, zjistíme, že z 80 politických okresů na Slovensku neměli demokraté většinu pouze v osmi, komunisté ji pak dosáhli jen ve třech okresech. V 15 okresech pak DS dosáhla více než 70 % hlasů, z toho ve třech okresech získala nevídaných 90 či více procent hlasů!⁴² Vůbec největší podíl hlasů získala v oravském okrese Námestovo, a to plných 95,2 % hlasů. Následoval sousední okres Trstená s 92,5 % a východoslovenský okres Sobrance s 90,9 %. Takovýto úspěch je naprosto fenomenální, na druhou stranu však tyto okresy patřily k nejméně lidnatým na Slovensku. Dále následovaly okresy Dolný Kubín s 83,1 % hlasů, Levoča s 78 %, Spišská Nová Ves s 79 %, Spišská Stará Ves s 78,5 %, Prešov s 78 %, Košice-venkov s 77,8%, Trebišov s 77,3 %, Snina s 76,5 % Vranov nad Topľou s 74 %, Giraltovce s 72,7 %, Michalovce s 72,6 %, Humenné s 71,5 % atd. Další statistika ukazuje, že jestliže KSS měla ve 38 okresech 31 až 40 % volebních zisků, DS tohoto čísla dosáhla ve 2 okresech. Ve 32 okresech byl pak podíl KSS nižší než 30 %, DS v takto „nizkých“ číslech již nefigurovala.⁴³

Volby ukázaly, že struktura voličů Slovenska se od té z českých zemí významně liší. Zatímco v českých zemích se komunistům podařilo získat významné pozice na venkově, které dříve zastávala agrární strana, na Slovensku se ukázalo, že venkovský věřící volič KSS s velkou pravděpodobností nepodpoří. Statistika odevzdaných hlasů pro KSS ve volebních krajích na Slovensku ukazuje, že největší podíl (39,3 %) se komunistům podařilo získat ve volebním kraji Banská Bystrica, tedy kolébce SNP. Ve středním Slovensku dosáhla rovněž výraznějších pozic Strana svobody (např. v Levicích přes 26 %)⁴⁴, přesto ovšem ani zde nelze hovořit o volebním úspěchu. V žilinském kraji se podíl DS zvýšil již k 60 % a vyšší byl v krajích bratislavském, nitranském, prešovském a liptovskomikulášském. Vůbec největšího úspěchu dosáhli demokraté v kraji košickém, kde získali přes 70 % hlasů. Vidíme tedy, že hlasů pro DS přibývalo směrem k hranicím se SSSR.⁴⁵ Určitou výjimku tvořily výše zmíněné oravské okresy, obecně však lze říci, že na východním Slovensku, a to především tam, kde se nacházelo obyvatelstvo řeckokatolického vyznání, měla DS téměř třičtvrtinovou podporu

⁴¹ Barnovský, Michal. *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v letech 1945 – 1948*. Bratislava: Archa, 1993, s. 115

⁴² Kaplan, Karel. *Československo v letech 1945 – 1948*. Praha: SPN, 1991, s. 48

⁴³ Krejčí, Oskar. *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 163

⁴⁴ Šutaj, Štefan. *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 160

⁴⁵ Rupnik, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa*. Praha: Academia, 2002, s. 202

voličů. Statistiky rovněž ukazují, že KSS dokázala získat relativně značnou podporu v horské linii středního Slovenska, vymezené okresy Banská Bystrica, Brezno, Revúca a Rožňava. Je otázkou, do jaké míry zde zafungoval odkaz centra SNP v této oblasti, propagandistické působení ze strany komunistů nelze vyloučit. Ostatně jediný pro KSS volebně úspěšný okres v severovýchodním Slovensku, které jinak drtivě hlasovalo pro DS, představoval okres Svidník, na jehož území se nacházel Dukelský průsmyk. KSS zde naprosto triumfovala, když se jí podařilo získat 59,0 % hlasů⁴⁶, což velmi ostře kontrastuje s 72 % pro DS v sousedním okrese Giraltovce.

Ještě mnohem výraznější porážku než v českých zemích utrpěl na Slovensku sociálnědemokratický směr, reprezentovaný Stranou práce. Také volební zisk Strany svobody byl zanedbatelný, ukázalo se, že Dubnová dohoda dokázala přetáhnout většinu katolických voličů na stranu DS. Je však rovněž pravdou, že zisk malých stran mohl být větší, pokud by dostaly více času na konsolidaci a volební přípravu.

Otázkou, a to poměrně zásadní, zůstává fakt, do jaké míry přispěly k úspěchu DS doporučení slovenské emigrace, spojené s režimem Slovenské republiky a s HSLŠ. Obecně je pravděpodobné, že emigrantské organizace mohly ovlivnit předvolební kampaň pouze symbolicky. Je rovněž pravdou, že do Dubnové dohody tyto organizace doporučovaly volit alternativu bílých lístků, po podepsání Dubnové dohody se postavily na stranu DS. Aktivita emigrace není možné přeceňovat, na druhou stranu její pozitivní postoj k DS k volebnímu vítězství jistě dopomohl.⁴⁷

Kritika této dohody se dala očekávat a ta přišla rovněž z úřadu předsednictva vlády, kde vládl komunistický premiér Gottwald. V tomto vyjádření se píše, že v důsledku dohody se strana postavila na konfesijní základ, přičemž byla ovládnutá katolickým živlem a tím se stala přímou pokračovatelkou Hlinkovy strany, která byla v osvobozené republice zakázána a dohodou s katolíky DS tento zákaz porušila. Dále se v dokumentu hovořilo o faktu, že aplikace poměru 7:3 jak ve straně samotné, tak i v úřadech a institucích, kde měla DS své zastoupení, dokazuje, že „*nejde o nic menšího než o úplné ovládnutí DS stoupenci Tisa, Hlinky a Slovenského štátu, a prostřednictvím DS o návrat politicky kompromitovaných lidí k moci.*“ Kritika se rovněž obracela ke skutečnosti, že se strana nijak nedistancovala od odkazu HSLŠ.⁴⁸

⁴⁶ Šutaj, Štefan, *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 152

⁴⁷ Šutaj, Štefan, *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 138

⁴⁸ Dokument č. 111. Vyjádření úřadu předsednictva vlády o Dubnové dohodě. In: Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007

Pokud lze pominout důležitost úřadu, ze kterého tato kritika přišla, je možno se pouze pozastavit nad rozpory, které byly pro politický systém Třetí republiky tak příznačné. Na jednu stranu se neustále deklamovala potřebná spolupráce všech politických stran na rekonstrukci země po válce, na straně druhé musela nejsilnější slovenská politická síla čelit takto nenávisným obviněním.

3.5 Demokratická strana po volbách 1946

Úspěch v květnových volbách posílil sebevědomí DS, která se již před volbami musela bránit konfrontační kampani KSS. Čeští i slovenští komunisté byli značným vítězstvím demokratů rozlíceni. A co víc, radost z tohoto triumfu neměly ani české občanské strany. Komunisté okamžitě začali uvažovat, jak by DS mohli poškodit. Objevily se návrhy o vyloučení strany z vlády a jejím přechodu do legální opozice.⁴⁹ Tímto činem by však byl narušen samotný princip Národní fronty, kterou komunisté vždy tak razantně obhajovali. Již den po volbách, 27. května, komunisté rozpoutali kampaň, ve které se svým falešným patetismem dovolávali toho, aby se moc na Slovensku nedostala do rukou podzemí. O dva dny později prohlásil na schůzi předsednictva ÚV KSS V. Široký, že demokraté využívali ve své volební agitace luďácké způsoby. Zřejmě tím napadali princip Národní fronty, který vyžadoval tzv. „slušné vedení volební kampaně.“ K prošetření tohoto obvinění vyslalo ministerstvo vnitra zvláštní delegaci.

Naopak představitelé demokratů J. Lettrich a J. Ursíny navštívili prezidenta Beneše s žádostí, aby při jmenování vlády odmítl uznat KSS za samostatnou politickou stranu, čímž by se DS stala jediným reprezentantem Slováků ve vládě i mimo ní.⁵⁰

V posledních květnových dnech se situace na Slovensku nadále zhoršovala, mj. také kvůli ohlášeným demonstracím na podporu DS i proti ní. Při schůzi vlády 31. 5. se objevily fámy o hrozbě generální stávkou slovenských odborů a údajném tažení partyzánů na Bratislavu. Toho využil premiér K. Gottwald, který o DS řekl, že v ní „*nyní převládá duch hlinkovský, že strana je ve svém celku separatistická a svůj proslov okořenil útokem na slovenské biskupy o nichž tvrdil, že nejsou katolíky, ale luďáky.*“⁵¹ Bývalý čestný předseda DS V. Šrobár Gottwalda doplnil v tom smyslu, že jedinou pokrokovou stranou na Slovensku zůstali komunisté (*sic!*).

⁴⁹ Kaplan, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 19-20

⁵⁰ Kaplan, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 20

⁵¹ Kaplan, Karel. *Pravda o Československu*. Praha: Panorama, 1990, s. 183

Pozitivně se pro DS nevyvíjel ani další měsíc. K. Gottwald vystoupil v české NF s návrhem na další centralizaci státu na úkor Slovenska a předložil podmínky účasti DS ve vládě. Všechny československé strany vyjma DS tyto centralizační návrhy podpořily, prezidenta nevyjímaje. Při jednání celostátní NF kladla DS těmto návrhům odpor, přesto však 28. 6. byla uzavřena tzv. třetí pražská dohoda, jejímž výsledkem se stala výrazná redukce pravomocí slovenských orgánů.⁵² SNR a Sbor pověřenců tak byly odsunuty dále na vedlejší kolej, což samozřejmě s největší nelibostí nesli představitelé demokratů, na protesty předsedy SNR a DS Lettricha a dalších politiků pražské ústřední instituce buď nereagovaly, nebo podávaly jen vyhýbavé odpovědi.⁵³

Neúspěchy na poli celostátním alespoň do jisté míry kompenzoval zvýšený vliv DS plynoucí z jejího volebního úspěchu. Volební výsledky musely být vzaty v úvahu rovněž při obsazování jednotlivých národních výborů, přičemž nejsilnější strana v obvodu působnosti národního výboru získala jeho předsednictví. KSS tedy na reorganizaci nijak nespěchala, jelikož ze 79 okresních národních výborů by předsedala jen v šesti. Z celkového počtu více než 40.000 členů národních výborů se hlásilo okolo 65 % k DS.⁵⁴

Na pořad dne se dostalo i řešení jmenování nového Sboru pověřenců. Po sérii mnohdy ostrých jednání se dospělo k rozdělení, kdy na DS připadlo 9 pověřeneckých křesel, na KSS 5 a pověřenec vnitra M. Ferjenčík byl nestraníkem. Za povšimnutí stojí fakt, že DS, ač vítěz voleb, nezastávala post předsedy SP. Vyjednala si sice například pověřenectví zemědělství (M. Kvetko), informací (S. Belluš) či financí (M. Josko), jejich význam v souvislosti s podepsáním třetí pražské dohody značně poklesl.

Není tajemstvím, že již od jara 1946 docházelo k pokusům o založení páté v politické strany v českých zemích. Ta měla být programově příbuzná DS, přičemž se počítalo s úzkou spoluprací těchto stran či dokonce s jejich sloučením. Strana měla oslovit především bývalé voliče agrární strany, ale i ty, pro něž byla politika lidovců a národních socialistů příliš levicová. V tomto duchu se na přelomu let 1946/1947 uskutečnily rozhovory J. Lettricha a J. Ursínyho s msgre. B. Staškem (dlouholetý odpůrce msgre. J. Šrámka v lidové straně) a vyloučenou poslankyní ČSL H. Koželuhovou. Tyto snahy však zkrachovaly jak na negativním postoji NF, tak na obavách Lettricha a Ursínyho, že by případná fúze posílila katolické křídlo v DS.⁵⁵

⁵² Kaplan, Karel. *Pravda o Československu 1945 – 1948*. Praha: Panorama, 1990, s. 184

⁵³ Kováč, Dušan. *Slováci – Češi – dějiny*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997, s. 87

⁵⁴ Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007, s. 29

⁵⁵ Kaplan, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 189-190

Na podzim roku 1946 vystupuje v Ružomberku poslanec za KSS L. Holdoš s velmi útočným projevem namířeným proti DS. Uvedl v něm mj., že „v *Demokratické straně musíme za každých okolností dokázat protistátní činnost a na základě toho ji rozpustit.*“ Dále pokračoval v tom smyslu, že „*vedoucí činitele DS nebo jejího katolického křídla je třeba usvědčit z fašismu a nepřátelství vůči ČSR, všechny zatknout a postavit před lidové soudy, které se postarají o to, aby nám v budoucnosti nepřekáželi.*“⁵⁶

Tento projev předznamenal nástup složitých časů pro DS, komunisté začali svůj záměr s touto stranou dávat stále více najevo. Demokraté se snažili odrážet tyto útoky a posílit stranickou soudržnost. Aktivizovala se rovněž mládež v rámci strany, která ve svém zhodnocení činnosti v roce 1946 zdůrazňovala výchovu mladých členů v duchu křesťansko-humanitní demokracie a rovněž ve smyslu plnění mravních, společenských, kulturních a především občanských povinností.⁵⁷

Rok 1947 měl být posledním, který ČSR prožije v rámci alespoň omezené formy svobody a demokracie. Schylovalo se ke konečnému zúčtování mezi komunisty a nekomunisty, v ekonomice jakoby se zkušel hybridní systém podobný tomu politickému, začal platit tzv. dvouletý plán. Katastrofální sucho nahrálo KSČ/KSS k prosazování zvláštní „milionářské“ daně, ministr zemědělství J. Ďuriš (KSS) navrhoval další verze pozemkové reformy a české nekomunistické strany (především ČSNS) si začaly uvědomovat, že pokud chtějí komunistům čelit, budou muset hlouběji spolupracovat. Zahraniční politika rovněž nevěstila nic dobrého, ČSR po návštěvě vládní delegace v Moskvě musela odvolat účast na Marshallově plánu, navíc SSSR si svou sféru vlivu začal připoutávat stále pevněji.

3.6 Demokratická strana a poprava Jozefa Tisa

Osudy bývalých prominentních představitelů Slovenské republiky v čele s exprezidentem Jozefem Tisem tvořily důležitou součást politického i společenského dění v československé Třetí republice. Nebylo pochyb o tom, že tyto osoby budou souzeny, rozpory však vyvolával otázka, jak vysoký trest by měl být vynesen. K potrestání významných kolaborantů se Třetí říši byly v ČSR zřízeny speciální tzv. Národní soudy. V případě Jozefa Tisa se jednalo o poněkud pikantní záležitost, jelikož u katolických kruhů na Slovensku převládal názor na

⁵⁶ Čas, 5. 10. 1947, In: Kolektiv autorů. *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, str. 280

⁵⁷ Dokument č. 88. Mládež v Demokratické straně, materiál o činnosti mládeže v rámci DS z roku 1946. In: Šutaj, Štefan. *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch.* Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007, s. 306-309

nízký trest či dokonce osvobození, naopak komunisté tohoto případu hodlali využít k oslabení DS. Komunisté předpokládali, že v rámci Dubnové dohody byl katolickému křídlu přislíben korektní průběh procesu a dále pak to, že Tiso nebude popraven.⁵⁸ V tomto ohledu měli do jisté míry pravdu, neboť dle vyjádření J. Ursínyho se předsednictvo DS ještě před začátkem procesu usneslo, že v případě vynesení rozsudku mají její zástupci jak ve vládě, tak v předsednictvu SNR hlasovat za jeho omilostnění.⁵⁹ Sami komunisté se pak samozřejmě stavěli za co nejtvrďší potrestání. Do dění se zapojili rovněž slovenští biskupové, kteří požadovali amnestii, ovšem bez konkrétního upřesnění, kdo by amnestován být měl. Slovenská veřejnost byla v názoru na tuto věc rozdělena, ovšem zastánci exekuce rozhodně tvořily menšinu. Jistou roli zde sehrál rovněž časový faktor, dá se říci, že čím víc se vzdaloval okamžik konce války, tím méně bylo slovenské obyvatelstvo popravě nakloněno.⁶⁰

Ministr spravedlnosti P. Drtina (ČSNS) byl požádán J. Lettrichem, aby se postavil za udělení milosti. Drtina toto řešení připustil, ovšem jeho naplnění si podmínil tím, že tento návrh dostane přímo od SNR.⁶¹ Lettrich pak zval předsedu soudu I. Daxnera, aby přišel celou věc konzultovat na SNR, ten však s poukazem na soudcovskou nezávislost odmítl. Dne 15. 4. 1947 vynesl soud rozsudek, kterým Tisa spolu s F. Ďurčanským (nacházel se v exilu) poslal na smrt, další účastník procesu A. Mach byl odsouzen ke 30 letům vězení.⁶²

3. 7 Rok 1947 ubíhá: boj se zostřuje

S postupujícím rokem 1947 začalo být komunistům jasné, že jejich pokusy oslabit DS ať propagandistickými útoky či povolením k založení dalších stran na Slovensku nedosáhly úspěchu. Proto se KSS rozhodla útoky dále zostřít. Plán útoku byl vytvořen v květnu 1947 a počítal s vyvoláním krize ve Sboru pověřenců pomocí „odhalení“ protistátního spiknutí. V této době probíhaly spory mezi DS a KSS rovněž na půdě ÚNS, kde se demokraté otevřeně

⁵⁸ Kováč Dušan, *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998, str. 255

⁵⁹ Rychlík, Jan, *Z neznámých pamětí J. Ursínyho; Ursínyho vzpomínky na proces s Tisem*. Historický časopis, 1992, č. 2, s. 297 – 298

⁶⁰ Barnovský, Michal. *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v letech 1945 – 1948*. Bratislava: Archa, 1993, s. 121

⁶¹ Drtina, Prokop. *Československo, můj osud, svazek II., kniha II*. Praha: Melantrich, 1992, s. 297 – 298

⁶² Barnovský, Michal. *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v letech 1945 – 1948*. Bratislava: Archa, 1993, s. 128

postavili proti postátnění školství na Slovensku.⁶³ Klidnější situace nevládla ani v SNR, kde se rozpoutala aféra kolem již zmíněného předsedy slovenského Národního soudu I. Daxnera. Zástupci DS na zasedání předsednictva SNR požadovali jeho odvolání a vzápětí si tento požadavek sami odhlasovali, načež zástupci KSS zasedání opustili. Do věci se pak musela vložit ústřední vláda, která platnost rozhodnutí prozatím pozdržela. KSS však incidentu využila pro obvinění, že DS „svým postupem porušila zásadu soudcovské nezávislosti, a to proto, aby uspokojila ľudáky ve svých řadách.“⁶⁴ Nutno říci, že z právního hlediska DS měla na odvolání Daxnera plné právo, neboť jmenování a odvolávání předsedy slovenského Národního soudu bylo plně v kompetenci SNR. Více zarážející je fakt, že legislativní složka mohla tímto zásadním způsobem zasahovat do moci soudní, navíc Daxner absolutně nezastíral svou příslušnost k táboru příznivců KSS.

Celý konflikt okolo Daxnerovy osoby pak komentoval tiskový orgán DS Čas ve vydání z 25. 5. 1947. Deník soudce vinil z toho, že v Tisově procesu dal rozhodovat o námitce obhajoby proti své osobní předpojatosti vlastnímu senátu, což znamenalo porušení zákona o retribučním soudnictví. Rovněž tak si prý Daxner neoprávněně jmenoval náměstky při Národním soudu libovolně dle své vůle.

Aféra vyvolala diskusi v rámci ČSR, která se týkala soudcovské nezávislosti a kompetenčních sporů mezi SNR a Národním soudem. ČSNS se zajímala, proč DS nepřišla s obviněním bezprostředně po procesu.

Politická situace na Slovensku se tak na konci května velmi výrazně vyhrotila, což komentoval trefně J. Čaplovič, když poznamenal, že „DS a KSS se shodují už pouze v přesvědčení, že se nedohodnou.“⁶⁵ Navíc se na sjezdu živnostníků a obchodníků v Trenčianských Teplicích, jenž se v tomto období konal, vyslovili zástupci Strany svobody pro vystoupení ze slovenské NF.

V tomto období již bezpečnostní složky státu naplno začaly s přípravou „protistátního spiknutí“ DS, akci měl řídit sám předseda Sboru pověřenců G. Husák. 17. 6. 1947 komunisté na zasedání NF v Bratislavě mluvili o nebezpečí rozbití státu.. Dle prohlášení anonymního funkcionáře StB dával Husák osobně pokyny, jak zatknout M. Bugára, J. Kempného a další představitele DS.⁶⁶

⁶³ Kolektiv autorů. *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 45

⁶⁴ Kolektiv autorů. *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 45

⁶⁵ Kolektiv autorů. *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 49

⁶⁶ Pacner, Karel. *Osudové okamžiky Československa.* Praha: Themis, 1997, s. 309

Ani letní měsíce nepřinesly Slovensku politický klid. Země přitom byla sužována katastrofálním suchem, nedostatečným zásobováním či nedostatkem bytového fondu. Ministerský předseda Gottwald na počátku července opakovaně označil pozice kontrolované DS za sídlo republiky nepřátelských živelů.

13. 7. na Gottwaldova slova v Čase odpověděl J. Ursíny a poznamenal mj., že „*kdyby bývalí příslušníci HSLS hlasovali jen ve prospěch komunistických návrhů, byli by dnes považováni za státoporné a pokrokové.*“⁶⁷

Ve stejném období byl podán návrh na obžalobu poslance za DS Jozefa Staška, jenž údajně ve stycích s exilovými orgány ve Francii po 14. 3. 1939 obhajoval existenci Slovenské republiky, přičemž po svém návratu na Slovensko o dva roky později měl vyzrazovat důvěrné informace, týkající se jak domácího, tak zahraničního odboje včetně vyzrazení ilegálních úniků osob přes hranice.⁶⁸

Vyhranili se rovněž vztahy mezi DS a slovenskými odbory SOR, když Čas označil návštěvu předsedy Ústřední rady odborů a poslance A. Zápotockého (KSČ) v Bratislavě za nevítanou, v důsledku čehož začaly na SNR a Sbor pověřenců docházet rezoluce, deputace a protesty, které žádaly svolání SNR, která by přikázala DS a Času vyhýbat se podobným útokům na pracující společnost.⁶⁹

Na pořad dne se dostala také otázka nové československé ústavy, neboť v platnosti byla stále ústava roku 1920. DS odmítala návrhy jednotného státního zřízení s autonomií pro Slovensko a předseda J. Lettrich formuloval požadavky strany jako „*národní decentralizaci moci zákonodárné, vládní a výkonné.*“⁷⁰ Neuspokojivé byly pro DS i návrhy jakéhosi kuriálního řešení, které by předpokládalo jediné Národní shromáždění rozdělené na kurii českou, moravskoslezskou a slovenskou.

Na počátku září došlo v souvislosti s výročím SNP k přechodnému zklidnění situace, které bylo umocněno událostmi v Praze, kde se rozhořel politický boj okolo milionářské dávky. Ukázalo se však, že komunisté pouze nabírají dech k velkým útokům. Na prvním setkání Informbyra, které se uskutečnilo těsně u československých hranic, dostala KSČ „vynadáno“ s tím, že má brát v potaz rozdělení světa do dvou nepřátelských táborů.⁷¹ Tři ministři

⁶⁷ Čas, 13. 7. 1947, In: Kolektiv autorů. *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, str. 146

⁶⁸ Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna, Ústavodárné NS RČS 1946 – 1948, 67. schůze, 11. 7. 1947, <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/067schuz/s067014.htm> cit. 10. 5. 2007

⁶⁹ Kolektiv autorů. *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 147

⁷⁰ Kolektiv autorů. *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 315

⁷¹ Tigrid, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu.* Praha: Odeon, 1990, s. 228

československé vlády včetně populárního J. Masaryka se stali adresáty pokusu o atentát. Z Moskvy začal vát velmi ledový vítr.

3.8 „Protistátní spiknutí“ a snaha o konečné rozložení DS

KSS nastoupila plnou ofenzivu na podzim 1947. Pomocí jí ovládané státní bezpečnosti rozpoutala na Slovensku rozsáhlý propagandistický proces, který vyústil k obvinění vícero funkcionářů DS z protistátního spiknutí. Vedoucí činitelé KSS osnovali teorii spiknutí již od bouřlivého září, a to nepřetržitě. O změně politických poměrů na Slovensku pomocí rekonstrukce Sboru pověřenců, ale i nižších orgánů moci bylo v rámci KSS rozhodnuto 11. října. V souvislosti s tímto vývojem měl být svolán sjezd závodních rad, který se nakonec uskutečnil 30. 10. a který rozhodl o konání generální stávky dne 5. 11. V den konání sjezdu předseda SP oznámil jeho demisi, přičemž tak činil proti vůli většiny pověřenců (*sic!*).⁷² Také ve slovenské NF došlo ke schválení tohoto kroku bez přímé účasti DS.

Drzost komunistického počínání neznala mezí. To potvrzuje i fakt, že jedno z možných scénářů složení rekonstruovaného Sboru pověřenců počítalo s absolutním vyloučením DS. Jiný scénář předpokládal z přípuštěním zástupců masových organizací do SP, proti čemuž se demokraté kategoricky postavili. Nakonec se realizovala varianta, ve které žádná ze stran neměla v SP většinu.⁷³ Zastoupení v SP měly dostat zástupci obou marginálních slovenských stran (Strana práce se mezitím sloučila s ČSSD), které ve volbách roku 1946 propadly. DS přišla o tři své zástupce (informací, financí a spravedlnosti) a rovněž byla nucena prohlásit Dubnovou dohodu za překonanou.⁷⁴

Spiknutí měla využít slovenská emigrace v čele s bývalým ministrem zahraničí Slovenské republiky F. Ďurčanským k hospodářské, politické a vojenské špionáži.⁷⁵ V této souvislosti požádal imunitní výbor ÚNS o vydání dvou bývalých generálních tajemníků DS a současně poslanců M. Bugára a J. Kempného. Zástupci demokratů v imunitním výboru se za své kolegy postavili a hlasovali proti jejich vydání, byli však přehlasováni a nakonec se Bugár a

⁷² Kaplan, Karel. *Československo v letech 1945 – 1948*. Praha: SPN, 1991, s. 136

⁷³ Kaplan, Karel. *Československo v letech 1945 – 1948*. Praha: SPN, 1991, s. 137

⁷⁴ Barnovský, Michal. *Politické strany na Slovensku v letech 1945 – 1948*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II. Brno: Doplněk, 2005, s. 1197

⁷⁵ Kolektiv autorů. *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948*, svazek III. Praha: Melantrich, 1991, s. 278

Kempný rozhodli „sami požádat o vydání, aby se mohli před soudem a veřejností obhájit.“⁷⁶ Proběhla konečná rekonstrukce Sboru pověřenců, kde kromě výše uvedené ztráty tří křesel přešel z pověřenectví zemědělství na post zásobování a výživy komunisty kritizovaný M. Kvetko.⁷⁷ 25. 11. byl ve vládě J. Ursíny nahrazen Š. Kočvarou.

V souvislosti s protistátním spiknutím bylo na Slovensku zajištěno více než 300 osob. Proběhla prohlídka v kanceláři J. Ursínyho, přičemž tři zaměstnanci byli zadrženi a obviněni ze zničení kompromitujících listin. Poukazovalo se především na fakt, že Ursíny mezi své spolupracovníky pojal redaktora O. Obucha, který měl být v časech slovenské samostatnosti úředníkem předsednictva vlády, a to v odboru fašistické propagandy pod vedením T. J. Gašpara. Po osvobození měl pracovat v Čs. státním filmu, odkud měl být propuštěn a v roce 1946 měl kontaktovat Ursínyho s tím, že ten jej následně zaměstnal jako svého tiskového referenta. Dle obvinění však Ursíny měl vědět, že Obuch spolupracuje s emigrantskými kruhy kolem Ďurčanského, a to přes katolického básníka R. Dilonga, s nímž měl být Obuch v blízkém styku. Jelikož se Obuchovi v nové pozici dostávaly do rukou důvěrné státní záležitosti, měla tak mít slovenská emigrace mnohem důležitější informace, než tomu bylo v předchozí době.⁷⁸

Sám Ursíny měl vstoupit do korespondenčního styku s Ďurčanským, přičemž ten mu měl mj. zaslat v únoru 1947 dopis, v němž byla prokazována nevina dr. Tisa.

Podle člena SNR za DS M. Geciho „*po dobu trvání vyšetřování odhalených protistátních akcí bezpečnostní orgány sbíraly materiál na skandalizování činitelů DS tak, že se dotazovali obviněných, co vědí o tom, že J. Lettrich, J. Ursíny, R. Fraštacký, E. Böhm a K. Fillo jsou ve spojení s protistátními elementy.*“ Když příslušné bezpečnostní orgány v tomto směru nic nezjistily, vyslyšali obviněné bezdůvodně dál a navíc protokoly z výsledků neodevzdaly soudu.⁷⁹

DS byla dokonce obviněna z přípravy atentátu na prezidenta Beneše a dále z výroby protistátních letáků, které se údajně expedovaly rovněž do Rakouska kruhům okolo F. Ďurčanského.

⁷⁶ Kolektiv autorů. *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 279

⁷⁷ Barnovský, Michal. *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v letech 1945 – 1948.* Bratislava: Archa, 1993, s. 217

⁷⁸ Společná Česko-slovenská parlamentní digitální knihovna <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/098schuz/s098005.htm>, Ústavodárné NS RČS 1946- 1948, 98. schůze, 18. 3. 1948 cit. 20. 4. 2007

⁷⁹ Kolektiv autorů. *Tři roky; Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, s. 491

DS tedy v tomto podzimním období musela čelit velké snaze o její rozložení, navíc vypluly na světlo mocenské ambice ministra dopravy za DS I. Pietora, který nezávisle na KSS sledoval zájem odstranit J. Lettricha z předsednické funkce a dále pak zajistit smířlivější postoj strany vůči komunistům. K Pietorovým stoupencům patřili například i R. Fraštacký, P. Zaťko či M. Kvetko.⁸⁰ Pietor, Fraštacký, Zaťko a Hodža pak 14. října vyjednávali se slovenskými biskupy o změnách ve straně, a to zřejmě bez vědomí ústředního vedení DS. V rámci těchto jednání došlo ke shodě, že Dubnová dohoda bude odvolána, Lettricha v předsednictví vystřídá Ursíny, na post generálního tajemníka nastoupí M. Franek a Pietor získá post předsedy SNR či místopředsedy vlády. Stranu mělo řídit nově ustavené čtyřčlenné direktorium. Naopak lidé okolo Lettricha či A. Cvinčeka vyzývali k jednotě vůči komunistickému tlaku.⁸¹

V těchto dramatických podzimních událostech je nutné hledat snahu o překonání dlouhodobé nedůvěry, která mezi českými nekomunistickými stranami a DS dlouhodobě vládla. Proti prohlídce Ursínyho kanceláře se velmi tvrdě postavili např. ministři Zenkl (ČSNS) a Hála (ČSL), postup odsoudili rovněž sociální demokraté.⁸² Na návrh P. Zenkla se pak 4. 11. sešla celostátní NF, kde měla být krizová situace projednána, ovšem k samotnému jednání vůbec nedošlo, neboť tajemníci za ČSNS, ČSL a DS schůzi na protest proti absenci zástupců českých odbojových složek opustili.⁸³

Na začátku prosince se zdálo, že se politická situace na Slovensku přechodně poněkud uklidnila. Pozornost se věnovala především řešení hospodářských problémů, které ještě umocnilo katastrofální sucho předchozího léta. Zástupci DS vyzvali své spolustraníky – zemědělce, aby pomohli zachránit odevzdáním obilí příděly potravin obyvatelstvu. KSS však tento jev znovu nenechala bez tradiční kritiky, ve které demokraty obvinila z politické agitace. Přitom sami využili přídělů obilí ze strany SSSR k útokům na „reakci“, která chtěla hlad obyvatelstva využít k politickým cílům.⁸⁴

11. 12. 1947 pak napadl poslanec A. Zápotocký, když se zmiňoval o znárodněné Sedliacké bance, demokratického pověření financí M. Joska, přičemž celý trapný incident vyzněl tak,

⁸⁰ Barnovský, Michal. Politické strany na Slovensku v letech 1945 – 1948. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II. Brno: Doplněk, 2005, s. 1197

⁸¹ Kaplan, Karel. *Československo v letech 1945 – 1948*. Praha: SPN, 1991, s. 139

⁸² Dokument č. 124. Události okolo ministrů ve vládě za Demokratickou stranu. In: Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 437 <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 12. 5. 2007, s. 6

⁸³ Svobodné noviny, 4. 11. 1947, s. 2; In: Rychlík, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava, Ústav TGM: 1998, s. 109

⁸⁴ Kolektiv autorů. *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948*, svazek III. Praha: Melantrich, 1991, s. 488

jakoby DS a Josko měli zájem „převést znárodněný majetek spekulativním a podvodným způsobem do soukromých rukou.“⁸⁵ Tento incident jako řada dalších musel být pak sáhodlouze vysvětlován, čímž se zbytečně zdržovala práce orgánu, k jehož úkolům především patřilo připravování kvalitní legislativy pro poválečnou obnovu ČSR včetně nové ústavy.

Ofenzivní rétoriku nasadila vůči DS rovněž Strana svobody. Ta využila prohlášení Dubnové dohody za neplatnou k pokusu o získání katolických slovenských voličů do své málo početné členské základny. Strana svobody se snažila tyto voliče přesvědčit, že již „*nejdou vázání žádnými ohledy k proradné DS.*“⁸⁶

DS se obviněním bránila a sama ústy předsedy J. Lettricha a dalších kritizovala poměry ve Sboru národní bezpečnosti a v pověření vnitřní. Poslanci SNR za DS M. Géci a I. Lautanec napadli postup pověření v otázce obvinění strany z přípravy protistátního spiknutí. Poslanec Blažko pak na půdě parlamentu upozorňoval, že brutální vyšetřovací metody Státní bezpečnosti nejsou výjimečné, ale dějí se *en bloc*.⁸⁷

A přesně na Nový rok deník KSS Pravda nasadil všem útokům korunu, když V. Široký hodnotil boj dvou politických koncepcí v Národní frontě jako boj pokrokových sil s reakcí. O politické linii DS v roce 1948 se zmínil ve smyslu, že „*je to linie dalšího podporování zbytků poraženého tiso-tukovského režimu, linie oslabování státní autority na poli hospodářského a sociálního života, podporování šmelinářů, černého obchodu a nepořádků v distribuci, sabotování příštích úkolů nové rolnické politiky, vyjádřené v hradeckém programu.*“⁸⁸ Toto prohlášení se odehrává v duchu nejtvrďší komunistické rétoriky, dalo se tedy předpokládat, že komunisté se cítili již dost silní na to, aby mohli převzít veškerou mocenskou iniciativu v ČSR.

⁸⁵ Společná česko-slovenská parlamentní digitální knihovna, Ústavodárné NS RČS 1946- 1948, 85. schůze, 11. 12. 1947, <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenproti/085schuz/s085012.htm> cit. 10. 5. 2007

⁸⁶ Kolektiv autorů. *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha, Melantrich: 1991, s. 489

⁸⁷ Kolektiv autorů. *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.*, Praha: Melantrich, 1991, s. 491

⁸⁸ Kolektiv autorů. *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 492

3.9 Cesta k únoru 1948: DS zápas prohrává

Poslední období existence Demokratické strany v období do převzetí moci komunisty lze charakterizovat jako vyhraněně konfrontační. Již od poloviny roku 1947 začali komunisté s instalací svých lidí do nekomunistických stran. Tento postup byl pak stvrzen nařízením ÚV KSČ ze 16. 8. 1947.⁸⁹ Rovněž v rámci DS působila skupina, k jejímž cílům rozhodně nepatřila práce ve prospěch strany. V tomto okruhu osob působili mj. M. Polák, J. Ševčík (konfident NKVD)⁹⁰, J. Kyselý, či J. Mjartan, mnoho z nich později zakládalo Stranu slovenské obrody. Informace unikaly nadále rovněž z okruhu ministra I. Pietora, jenž v podzimní krizi usiloval o oslabení Lettrichova agrárního křídla.

S novým rokem 1948 se politické napětí dále zvyšovalo, a to nejen v souvislosti s novými volbami, které se měly uskutečnit v květnu. Komunisté si byli vědomi toho, že pokud budou chtít získat veškerý podíl na moci v ČSR, bude se muset zápas o něj uskutečnit ještě před termínem voleb. Vývoj posledních měsíců totiž nekomunistické strany výrazně stmelil, pomalu se začala odstraňovat dřívější česko-slovenské stranické animozity a navíc se objevovaly zprávy, že volební zisk komunistů bude oproti minulým volbám nižší. DS navázala užší vztahy především s ČSNS. Tyto strany pojil podobný osud, neboť národní socialisté byli komunisty obviňováni za to, že umožnili některým nezkompromitovaným členům zakázaných pravicových stran předválečné republiky (agrární, živnostenská) možnost pokračování politické kariéry v jejich řadách. Symbolem pro tuto kritiku se stalo především jméno L. K. Feierabend.

Slovenská podzimní politická krize přece určité názorové rozpory v rámci DS prohloubila. Strana se musela tvrdě bránit a rovněž se začal hledat nepřítel ve vlastních řadách. Kromě výše zmíněných úniků informací z okruhu I. Pietora se objevily rovněž pochybné aktivity primátora Bratislavy za DS Jozefa Kyselého, které směřovaly k založení katolické politické strany. Kyselý byl kvůli této iniciativě a rovněž kvůli stykům s představiteli jiné politické strany (myšlena KSS) v lednu 1948 z DS vyloučen.⁹¹ Pietor až do únorové demise ve své funkci zůstal, přičemž na jeho obranu nutno říci, že se razantně stavěl například proti perzekuci J. Kempného na podzim roku 1947.

⁸⁹ Šutaj, Štefan, *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 258

⁹⁰ Pacner, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, 1997, s. 309

⁹¹ Lipták, Ľubomír. *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 261

Na druhou stranu komunisté získali během minulých tří let rozhodující podíl v bezpečnostních složkách ČSR, navíc měli velký vliv na kulturní sféru a média. Jestliže byli schopni v únorových dnech vyzbrojovat dělníky zbraněmi, pak je jasné, že šance demokratických sil na protiúder se rovnala minimu, zvláště pokud se nedalo spoléhat ani na armádu.

3.9.1 Druhý sjezd Demokratické strany

Druhý sjezd DS se uskutečnil 24.-25. 1. 1948. Tento termín původně neměl být řádným termínem, sjezd se měl svolat již ke konci roku 1946, aby kodifikoval výsledky Dubnové dohody. Sjezd se ovšem v tomto období nekonal a nekonal se ani v pozdějším termínu 8.-9. 11. 1947, a to v důsledku stranických bojů a politické krize na Slovensku. Sjezd opět zvolil J. Lettricha předsedou strany, dvacetičlenný výkonný výbor byl doplněn o poslance a pověřence, dále pak o dva zástupce za každý slovenský volební kraj (celkem 18 osob) a konečně o zástupce jednotlivých přidružených organizací strany. Významné oslabení utrpěli zástupci katolického křídla strany, kteří signovali Dubnovou dohodu (absentovali například J. Kempný, M. Bugár, J. Ševčík, I. Štefánik či J. Paulíny-Tóth).⁹² Nutno doplnit, že nové předsednictvo se vzhledem k situaci, která nastala po 20. únoru 1948, nemělo příležitost vůbec sejít.

Tento sjezd se stal již dlouho před svým uskutečněním předmětem diskuse v tisku, měl totiž pro další vývoj na Slovensku zásadní význam. Slovenská veřejnost rovněž předpokládala, že sjezd otupí vyhraněné postoje některých skupin ve straně. Komunisté již tradičně očekávali, že ve straně vypukne rozkol. Sociální demokracie zaujala spíše pasivní stanovisko, i když J. Čaplovič v periodiku *Nový čas* připouštěl, že rozpory v rámci zůstanou nevyřešeny.⁹³

Na sjezd neměla přístup veřejnost, strana jej prohlásila za pracovní, čímž pravděpodobně skutečně potvrdila, že si nepřeje další eskalaci názorových rozporů. K zajímavostem patří, že delegáti nebyli na sjezd voleni, nýbrž pouze jmenováni, což se stalo ihned vděčným zájmem kritiky deníku *Pravda*. Zahájil jej po zpěvu státní hymny místopředseda J. Ursíny. Následovalo zaslání pozdravného telegramu prezidentu Benešovi a dvouhodinový projev předsedy J. Lettricha, jenž zhodnotil dosavadní činnost DS.

⁹² Šutaj, Štefan, *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999, s. 262

⁹³ Kolektiv autorů. *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III*. Praha: Melantrich, 1991, s. 588

Sjezd přijal rezoluci, ve které se strana přihlásila k odkazu SNP, prvkům parlamentní demokracie a k dobrým vztahům mezi oběma národy Československa. Rezoluce varovala před nebezpečím destrukce demokratického systému ze strany komunistů a dále pak před značným zpolitizováním nadstranických zájmových i jiných organizací. Demokraté viděli naději v uspořádání demokratických voleb, přičemž upozorňovali na fakt, že komunisté se dožadují většího podílu na moci, než jim byl dle minulých voleb přidělen.

Jak již bylo naznačeno výše, nenechala Pravda na průběhu sjezdu nit suchou. Dle jejího stanoviska DS vyloučila ze sjezdu prostého člena a „vytvořila tak prostředí, které pak odhlasovalo rodinkářské, agrárnicko-luteránské dynastii DS, co tato chtěla. Zdůrazňuje se právě toto ovládání strany třemi rodinami (J. Lettrich, M. Kvetko, a Š. Kočvara), které si se stranou dělají, co chtějí.“⁹⁴

Nutno podotknout, že takováto agresivní rétorika se vymyká jakýmkoliv rámcům demokracie, na které se tehdejší politický systém odvolával a v nejnemožnějších případech si nezádá s obdobím nejtvrďší politické a kulturní represe, která následovala po převzetí moci komunisty o čtvrt roku později.

3.9.2 Komunisté přebírají moc

Situace v zemi ovšem nabral rychlého spádu. Jelikož ministr vnitra V. Nosek (KSC) delší dobu odmítal prošetřit a řešit situaci okolo odvolávání nekomunistických velitelů Národní bezpečnosti, přikročilo dvanáct ministrů za ČSNS, ČSL a DS k ráznému kroku a podalo demisi s cílem vyvolat vládní krizi a tím i předčasné parlamentní volby. Situace v SNB samozřejmě nebyla jediným důvodem demise, politická i sociální polarizace v zemi začínala být neudržitelná. Bohužel ministři za ČSSD (V. Majer a F. Tymeš demisi sice následně podali, bylo však již pozdě) ani nestranický ministr Jan Masaryk tento krok nepodpořili, čímž vznikla situace, ve které se demisionující ministři nacházeli v menšině.

Ačkoliv bylo jasné, na které straně barikády se po 20. únoru zástupci DS nacházejí, je rovněž nutné osvětlit si vývoj ve straně bezprostředně před tímto datem. Místopředseda strany a ministr Š. Kočvara pochyboval o podání demise jako o radikálním kroku, ze kterého již nebude cesty zpět. Jeho návrh však byl odmítnut, neboť další představitelé DS si uvědomovali

⁹⁴ Kolektiv autorů. *Tři roky: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948, svazek III.* Praha: Melantrich, 1991, s. 590

fakt konání sjezdu závodních rad 22. února, tudíž zaujali stanovisko pro řešení situace ještě před tímto datem. Přesto ovšem užší předsednictvo strany v poměru 7:3 demisi zamítlo⁹⁵. Toto rozhodnutí však ministři Kočvara, Lichner, Pietor a Franek nerespektovali a demisi podali. Komunisté prostřednictvím předsedy Sboru pověřenců Husáka kontrovali vyjádřením, že demise ministrů DS se vztahuje rovněž na pověřence. Dne 23. 2. se v Bratislavě sešlo 250 členné zastupitelstvo DS, hlavní projev přednesl předseda strany J. Lettrich. Označil odvolání pověřenců za protiprávní čin, apeloval na své spolustraníky, aby nevstupovali do akčních výborů a rovněž demonstroval svou víru v ústavní řešení krize. Rovněž A. Cvinček ve svém projevu vyzýval ke spolupráci katolíků a evangelíků a vyzýval k zachování věrnosti straně.⁹⁶ O den později pak navštívil se stranickou delegací nemocného a vyčerpaného prezidenta Beneše s tím, že se na DS může spolehnout.⁹⁷ Tehdy však již probíhala generální stávka, které se zúčastnilo 2,5 milionu Čechoslováků a 25. 2. byla jmenovaná nová vláda.

Do únorových dnů vstupovala DS jako strana se širokou členskou základnou, což odpovídalo fenoménu masových stran v tehdejší politickém systému. Ke dni 23. 2. 1948 strana vykazovala 217.004 členů, což přesahovalo počet členů KSS. Největší podíl na členstvu měli pochopitelně rolníci, kteří tvořili více než polovinu straníků DS.⁹⁸

⁹⁵ Šutaj, Štefan. Slovenské občianske politické strany v dokumentoch. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007, s. 69

⁹⁶ Kaplan, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 416

⁹⁷ Lipták, Lubomír. *Politické strany na Slovensku 1860 - 1989*. Bratislava: Archa, 1992, s. 262

⁹⁸ Barnovský, Michal. *Politické strany na Slovensku v rokoch 1945 – 1948*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II. Brno: Doplněk, 2005, s. 1193

4. Likvidace Demokratické strany po únoru 1948

Bezprostředně po únorovém převzetí moci začala cílená kampaň směřující k likvidaci občanských stran a podřízení jejich zbytků komunistické moci. Zatímco sociální demokraté byli nuceni podstoupit cestu „dobrovolného“ sloučení s KSČ, ČSNS (přejmenovaná na Československou stranu socialistickou), ČSL, DS (od března 1948 Strana slovenské obrody) a Strana svobody existovaly nadále a jejich role v novém politickém systému nebyla nepodobná té, kterou vykonával československý stát ve vztahu k SSSR. Jednalo se o tedy o naprostou podřízenost vedoucí straně, přičemž již zmanipulované v květnové parlamentní volby roku 1948 vymazaly veškeré naděje o alespoň minimální míře zachování demokratických zvyklostí.

DS jak známo již před únorem 1948 čelila dlouhodobému tlaku ze strany KSČ/KSS. Proto se dalo předpokládat, že komunisté jako držitelé monopolu moci v ČSR budou představitelům DS adresovat ráznou odplatu bez jakýchkoliv servítků. Již v průběhu únorové krize se objevila trestní oznámení na J. Ursínyho a M. Josku. Zanedlouho začaly politické čistky, které se týkaly veškerých úřadů na Slovensku. Jejich cílem bylo odstranění všech potenciálních protivníků nového režimu. Mnozí bývalí vysoce postavení politici DS raději volili emigraci, než aby se ocitli v soukolí teroru. V zahraničí se tak ocitli J. Lettrich, M. Kvetko, Š. Kočvara, M. Franek, K. Fillo, P. Blaho a mnozí další. Ti, kteří v ČSR zůstali, se museli potýkat s náhlými starostmi nejen o důstojné životní podmínky své i svých blízkých, ale také mnohdy o holý život. Představitelé DS se stali oběťmi většího množství politických procesů, vedených ať proti skupinám či proti jednotlivcům. Bývalý předseda strany J. Ursíny, jehož perzekuce soustavně probíhala již od roku 1947, byl v 29. 4. 1948 na základě obvinění ve věci vyzrazení státního tajemství a vojenské zrady (*sic!*) odsouzen na 7 let žaláře, odkud vyšel v roce 1953 s podlomeným zdravím. Žádost o jeho vydání se projednávala dne 18. 3. 1948 na schůzi ÚNS, kde vystoupil zpravodaj poslanec Kokeš.⁹⁹ Ten pronesl velmi útočný projev, ve kterém znovu poukázal na údajné snahy DS o protistátní spiknutí, přičemž uvedl, že „*ohrožení republiky spiklenci bylo velmi vážné a že zapletení obvinění politici DS (Bugár, Ursíny, Kempný, ale i F. Hodža) šli do svých funkcí pouze s úmyslem zrealizovat toto spiknutí a rozbít tím republiku.*“ J. Kempný Ursínyho do vězení vzápětí následoval s šestiletým trestem, O.

⁹⁹ Společná Česko-slovenská parlamentní digitální knihovna, Ústavodárné NS RČS 1946- 1948, 98. schůze, 18. 3. 1948 <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/098schuz/s098005.htm>, cit 10. 5. 2007

Obuch dostal let 30, M. Bugár „vyfasoval“ 1 rok a P. Čarnogurský 18 měsíců.¹⁰⁰ Ve stejném procesu byl rovněž na 6 let odsouzen i J. Staško.¹⁰¹

Na počátku 50. let se konaly politické procesy s představiteli slovenských občanských stran, kde prim hráli bývalí sociální demokraté, ovšem mezi odsouzenými nechyběli ani dřívější představitelé DS. To se týkalo rovněž procesu proti demokratovi F. Thurzovi, kde byli odsouzeni jeho spolustraníci J. Vyškovský, A. Pakan, M. Ruman a další.

Ti politici DS, kteří trestu unikli, museli se potýkat s persekucí v oblasti svého zaměstnání i jinde. Tak například bývalému státnímu tajemníkovi J. Lichnerovi bylo nabídnuto místo řadového účetního. Další exministr za DS I. Pietor byl přeřazen do výrobní sféry, kde se dočkal časté šikany za neplnění pracovních povinností. M. Franek se musel i s rodinou vystěhovat ze svého bratislavského bytu, který byl posléze přidělen pracovníkovi Státní bezpečnosti.¹⁰²

Komunisté sami vypracovali seznamy, ve nichž uváděli jména bývalých politiků DS, kteří odmítali spolupráci s novým režimem. Pověřenectva a soudy pak dostaly za úkol, aby tyto „nežádoucí živly“ zařazovaly do průmyslu či konstruovaly nepravdivá obvinění.

Paradoxně si nový režim k perzekuci vybral také v souvislosti s ružomerským projevem na podzim roku 1946 zmiňovaného člena KSS a exposlance L. Holdoše. Tragikomiku celého případu dokládá fakt, že tento byl souzen v procesu se slovenskými buržoazními nacionalisty v roce 1954 (společně např. s G. Husákem). V žalobě se hovoří, že Husák, Holdoš a další napomáhali (*sic!*) reakční buržoasii pod vedením zrádců Lettricha, Ursínyho a spol. v období před únorem 1948. V dalším znění jsou Lettrich a Ursíny označeni za imperialistické agenty a Husákova skupina za jejich napomahače, kteří společnými silami měli „*neutralizovat revoluční síly pracujícího lidu v rámci SNP.*“¹⁰³ Navíc měli zneužívat svých funkcí v SNR a SP k brzdění výstavby lidovědemokratického řádu a nerespektovali úlohu centrálních orgánů státu. Holdošovi byl za trestné činy velezrady, sabotáže a vyzvědačství navržen trest odnětí svobody na 20 let.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Kaplan, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997, s. 146

¹⁰¹ Rychlík, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava, Ústav TGM: 1998, s. 111

¹⁰² Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 12. 5. 2007, s. 81-82

¹⁰³ Rychlík, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava, Ústav TGM: 1998, s. 446

¹⁰⁴ Rychlík, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava, Ústav TGM: 1998, s. 441-463

4.1 Pro DS není v novém systému místo: vznik Strany slovenské obrody

Definitivní zánik značky DS nastal na začátku března 1948, kdy část jejích členů a funkcionářů pod vedením dřívějšího místopředsedy ÚNS J. Ševčíka a M. Poláka utvořila samostatný akční výbor. Ten následně odvolal 25 členů SNR a rovněž 20 poslanců ÚNS. Následně se na troskách DS utvořila Strana slovenské obrody (SSO). Ta fungovala již zcela pod patronátem KSS a okamžitě se od politiky DS distancovala.¹⁰⁵ SSO pak byla 8. 3. 1948 přijata za regulérního člena slovenské NF. 11. 3. pak M. Polák přednesl v ÚNS kritický projev, ve kterém definitivně odsoudil předchozí politiku DS a vyjádřil svou důvěru v novou vládu K. Gottwalda.¹⁰⁶ Tyto události měly katastrofální vliv na členskou základnu. Jestliže ještě v únoru 1948 DS vykazovala hodně přes 200.000 členů, pak na konci stejného roku jejich počet klesl na pouhých 944!¹⁰⁷ Ján Ševčík obdržel za svou přísluhovačskou službu nevýznamný post státního tajemníka na ministerstvu národní obrany,¹⁰⁸ což představovalo rovněž jediné vládní zastoupení nové strany.

Autonomie SSO v rámci nového politického systému v podstatě neexistovala. O tom svědčí fakt, že až do roku 1968 nezveřejnila jakýkoliv vlastní program, a to ani na úrovni programových tezí. Jako poddaný vedoucí strany v ČSR souhlasila jak s novou ústavou z 9. 5. 1948, tak s konáním nedemokratických voleb ve stejném měsíci. Mylně doufala, že komunisté zachovají alespoň minimální míru občanských svobod. Jako nástupkyně reakční DS však musela trpět větší dohled ze strany KSČ/KSS než Strana svobody. Její fungování nemělo charakter permanentní stranické činnosti, spíše se aktivizovala v období voleb či různých výročí.¹⁰⁹

Určitou výjimku tvoří období těsně po Únoru 1948, kdy systém ještě nebyl zcela konsolidován. V pounorovém rekonstruovaném ÚNS získala SSO 18 mandátů, v SNR pak 31. Po volbách dle systému jednotné kandidátky NF dne 30. 5. 1948 kontrolovala SSO 12

¹⁰⁵ Pešek, Jan. Strana slovenskej obrody. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II., s. 1319

¹⁰⁶ Dokument č. 159 projev představitele SSO M. Poláka v ÚNS dne 11. 3. 1948, ve kterém vyjadřuje důvěru vládě K. Gottwalda po rekonstrukci. In: Šutaj, Štefan. *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007, s. 511-515

¹⁰⁷ Pešek, Jan. *Strana slovenskej obrody*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II., s. 1324

¹⁰⁸ Čapka, František. *Dějiny země Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1999, s. 907

¹⁰⁹ Pešek, Jan. Strana slovenskej obrody. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II., s. 1326

mandátů v NS a 20 v SNR. Nutno říci, že tento počet neodpovídal tehdejšímu již v podstatě minimálnímu významu strany, která pozbyla téměř veškeré členstvo.

Prostor pro větší autonomii i pro definování vlastního programu se objevil vzhledem k určité liberalizaci systému až s blížícím se rokem 1968. Křídlo předúnorového demokratického pověřence J. Lukačoviče požadovalo kritickou revizi politické činnosti strany v uplynulých dvaceti letech, počítalo se rovněž s nábořem nových členů, jichž měla SSO od roku 1948 konstantně pouze několik set.¹¹⁰ Přípravoval se rovněž sjezd v roce 1969. Sovětská okupace a následná normalizace však těmto snahám učinila rychlou přítrž. SSO musela odvolat svá prohlášení z let 1968-1969 a až do nástupu M. Gorbačova opět rezignovala na jakýkoliv vlastní program. Až definitivní pád komunistického režimu v roce 1989 umožnil vznik stranického pluralismu v ČSSR a umožnil opětovný vznik značky Demokratická strana. Ta se ihned začala podílet na budování nové éry demokratického Československa, potažmo Slovenska.

Ti představitelé DS, kteří se dostali do zahraničí, začali po vzoru jiných stran s organizováním strany v exilu. Nutno podotknout, že z bývalého vedení strany se v exilu ocitla větší část představitelů, než zůstalo v Československu. Bylo jasné, že by je ze strany nového režimu čekala perzekuce, tak jako v případě zůstavších J. Lichnera a J. Ursínyho.

Politici DS se v emigraci setkali i s příslušníky bývalé HSLS, kteří je napadali za jejich unitaristické státoprávní postoje, a to dokonce i fyzicky pomocí ozbrojených komand v uprchlických táborech.¹¹¹ Skupina exulantů, která čítala mj. J. Lettricha, Kočvaru, Hodžu, Kvetka, Franka, Fraštackého či Josku záhy založila Demokratickou stranu v exilu, na jejíž postoje měl vliv také Š. Osuský.

Představitelé exilové DS dále stavěli svou politiku na vyřešení státoprávního uspořádání ČSR po případném pádu komunistického režimu, dále požadovali paritní zastoupení Slováků v exilových a odbojových orgánech. Návrat k původnímu centralistickému uspořádání státu byl pro drtivou většinu těchto politiků již nepředstavitelný.¹¹² Mezi exilovými politickými složkami však již brzy došlo k četným rozporům ohledně zastoupení jednotlivých národů, což vedlo k jejich tříštění. V roce 1962 pak J. Lettrich založil nový orgán s názvem Stálá konference slovenských demokratických exulantů, což v podstatě znamenalo konec existence exilové DS, neboť většina jejích reprezentantů přešla do této nové organizace. V 80. letech

¹¹⁰ Pešek, Jan. *Strana slovenskej obrody*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II., s. 1326

¹¹¹ Trapl, Miloš. *Politické strany v exilu*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II. Brno: Doplněk, 2005, s. 1346

¹¹² Trapl, Miloš. *Politické strany v exilu*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II. Brno: Doplněk, 2005, s. 1346

v jejím předsednictví vystřídal J. Lettricha M. Kvetko. Tento orgán dále zaujímal spíše umírněné pozice ve slovenské otázce, vystupovala jak proti horlivému nacionalismu, tak proti centralistické státní koncepci.¹¹³

5. Demokratická strana po roce 1989

Demokratická strana byla obnovena v prosinci 1989, tzn. téměř bezprostředně po pádu komunistického režimu. Jejím předsedou se stává M. Kvetko, který ve službách DS zastával po celou dobu její svobodné existence významné funkce. Strana se účastní prvních demokratických voleb do Slovenské národní rady v červnu 1990, její výsledek však představuje vzhledem k jejímu významu v poválečném období značné zklamání. Získává pouze 4,39 % a 7 mandátů,¹¹⁴ pokud by ovšem platila pro volby do SNR 5 % volební klauzule, podobně jako tomu bylo ve volbách do ČNR a Federálního shromáždění, vyšla by zcela naprázdno. DS ovšem z tohoto neslavného výsledku dokáže profitovat, když se stává součástí slovenské vládní koalice společně s VPN a KDĽ. Tato koalice má ale charakter tzv. nadbytečně velké koalice, neboť VPN a KDĽ by byly schopny sestavit většinovou vládu i bez DS. Roli DS v této koalici je tedy nutno chápat spíše z reprezentativního hlediska jako jakýsi odkaz na zástupce demokratického pojetí Slovenska v letech 1945 – 1948.

Demokratická strana ve vládě premiéra Mečiara získala posty ministra průmyslu, ministra práce a sociálních věcí a konečně ministra výstavby a stavebnictví. V roce 1991, kdy došlo na Slovensku k vládní krizi a následnému štěpení VPN, DS obhájila svou účast ve vládě Jána Čarnogurského, a jelikož se charakter koalice změnil, stala se DS její potřebnou součástí.¹¹⁵ Pro červnové volby do SNR v roce 1992 byla zvýšena volební klauzule na 5 %, DS však získala pouze 3,3 % a do parlamentu se vůbec nedostala. Nutno připomenout, že do voleb kandidovala v koalici s ODS a rovněž se stavěla za zachování Československa, což se

¹¹³ Trapl, Miloš. *Politické strany v exilu*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu*, svazek II. Brno: Doplněk, 2005, s. 1347

¹¹⁴ Belko, Marián. *Vývoj systému politických stran*. In: Kopeček, Lubomír (Ed.). *Od Mečiara k Dzurindovi; Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Brno: MPÚ, 2003, s. 96

¹¹⁵ Just, Petr. *Politický systém Slovenska*. http://just.wz.cz/texty/politicky_system_slovenska.doc, cit. 12. 5. 2007

v tehdejší vypjaté atmosféře ukázalo jako chybné rozhodnutí.¹¹⁶ Neuspěla ani v dalších volbách do parlamentu již samostatné Slovenské republiky v roce 1994, tehdy získala v koalici s marginální Stranou podnikatelů a živnostníků 3,42 % hlasů, a to i přesto, že se do ní před volbami integrovalo vícero středopravých subjektů. V roce 1995 se jí v rámci další integrace podařilo získat alespoň parlamentní zastoupení v osobě Jána Langoše, který se následně stává jejím předsedou. V roce 1998 se účastní voleb pod hlavičkou Slovenské demokratické koalice¹¹⁷, její zástupci získávají 6 mandátů. Později se reprezentant DS Ivan Mikloš stává místopředsedou vlády pro ekonomiku.

Když na počátku roku 2000 premiér Dzurinda zakládá SDKÚ, způsobí tímto krokem DS značné personální ztráty, a to i z toho důvodu, že do nové strany vstoupí jediný její dosavadní ministr I. Mikloš. Další ránu pro DS představoval rozkol v roce 2001, který znamenal odchod dalších významných členů.

Ačkoli pro volby v roce 2002 DS nastartovala volební kampaň a dokonce uzavřela volební koalici s Demokratickou unií,¹¹⁸ těsně před volbami své kandidátky stáhla a doporučila svým voličům volbu SDKÚ. Výměnou za tuto podporu získala post ministra práce, sociálních věcí a rodiny (L. Kaník). Na kongresu DS v červenci 2005 pak Kaník obhájil post předsedy, což o půl roku později nasměrovalo stranu k odhlasování sloučení s SDKÚ. Toto rozhodnutí bylo posvěceno kongresem SDKÚ v lednu 2006, na jehož základě vzniká subjekt SDKÚ-DS.

¹¹⁶ Belko, Marián. Vývoj systému politických stran. In: Kopeček, Lubomír (Ed.). *Od Mečiara k Dzurindovi; Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Brno: MPÚ, 2003, s. 98

¹¹⁷ Just, Petr. *Politický systém Slovenska*. http://just.wz.cz/texty/politicky_system_slovenska.doc, cit. 12. 5. 2007, s. 19

¹¹⁸ Dufek, Pavel. *Demokratická strana a její program; Studie marginální politické strany, která vládla Slovensku*. In: *Středoevropské politické studie 4/IV*, podzim 2002. <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=28> cit. 10. 5. 2007

Závěr

Demokratická strana představovala zajímavý fenomén československého stranického systému v letech 1945 – 1948. Ač se jednalo o politickou stranu, která historicky nenavazovala na žádnou stranu předmnichovské republiky, dokázala si velmi rychle zajistit podporu širokých vrstev slovenského obyvatelstva, kteří z různých důvodů odmítali sympatizovat s ultrasocialistickou a komunistickou ideologií. DS se potýkala s rozličnými problémy, které se týkaly otázek náboženství, domnělých styků některých svých představitelů s exponenty bývalé Slovenské republiky či obvinění ze slovenského nacionalismu. Přesto dokázala v jediných demokratických volbách tzv. Třetí republiky na Slovensku triumfovat, v čemž ji neohrozilo ani zřízení dvou menších stran těsně před volbami.

DS se všem útokům a snahám o její oslabení či rozbití houževnatě bránila, problém ochrany některých osob s pochybnou minulostí vyvstával rovněž v rámci KSS. DS se však za celou dobu její existence vystříhala tak agresivní a lživé rétoriky, kterou jí častovali komunisté. O tom, že se jednalo o stranu demokratickou, svědčí mnohá prohlášení ať programová či manifestační. Demokratická strana, ač uspěla v jediných volbách v daného období, dostává se po nich do role jakéhosi permanentního štvance, viníka, který musí neustále vysvětlovat různá udání, nařčení a útoky. Vinu na tomto stavu nesou částečně i české nekomunistické strany, jež až do podzimu 1947 zaujímaly k spíše negativní postoj.

Tato práce samozřejmě z prostorových důvodů nemohla postihnout veškerou činnost strany v rámci sledovaného období, tvoří spíše nástin pro další studium dané problematiky, která zatím zůstává poněkud stranou zájmu české politické vědy. I s odstupem mnoha desetiletí stále vyvstávají otázky, zda celý systém nutně směřoval k tragickému konci. Mělo Československo alespoň minimální šanci čelit svému osudu v rámci zájmové sféry svého velkého slovanského souseda? Byl systém Třetí republiky pokračováním stranických her a půtek před rokem 1938 či snahou o vybudování lepšího uspořádání po válečném šoku a v důsledku krajně nevýhodné geopolitické polohy země? Kdo měl zájem na vysoce centralizovaném uspořádání státu, které pouze dále prohlubovalo národnostní napětí? Jak by se situace vyvíjela, kdyby se v roce 1948 uskutečnily volby, jejichž pravidla by neurčovali komunisté? Vyšel by z nich blok KSČ/KSS poražen a semkly by se nekomunistické strany? Posílila by na Slovensku DS ještě více? Rozpadla by se s oslabením komunistického nebezpečí? Došlo by ke krachu spolupráce politických stran v Národní frontě či dokonce

k občanské válce? Co vlastně drželo konglomerát různých názorů, vyznání a mnohdy rozdílného ideového zaměření, který DS představovala, pohromadě?

Tyto otázky pravděpodobně nikdy nebudou uspokojivě a verifikovatelně zodpovězeny, přesto však by měly vést k určitému zamyšlení. Zamyšlení nad tím, zda člověk nemá tendenci vidět věci mnohdy zjednodušeným zorným úhlem. Je velmi snadné říci, že DS byla stranou bývalých luďáků, nacionalistů či osob, které měly zájem rozbít ČSR, k čemuž využívala kontaktů s fašisty a jinými pochybnými existencemi. Při bližším zkoumání se však objeví jiné osudy. Osudy politiků, z nich někteří za své přesvědčení trávili léta ve vězení, jiní byli nuceni opustit vlast a zemřít v exilu a další se trestali „jen“ ztrátou zaměstnání či vyčerpávajícími výslechy. Příběh Demokratické strany v letech 1945 – 1948 není jen o suchém výčtu, kdo měl ministerskou funkci a kdo jen předsedal okresnímu národnímu výboru. Je to součást dějin země, která možná chtěla být mostem mezi nesmiřitelnými ideologiemi.

Summary

This work deals with the problems of the Democratic Party (DP) in the Czechoslovakian party system mainly between the years 1945 – 1948. The origin of DP can be found in 1943, when Slovak civic resistance groups merged their forces in the protest against the official Slovak regime that collaborated with the Nazi Third Reich. Together with the communist resistance they formed the Slovakian National Council, a central institution of resistance.

After the liberation of Czechoslovakia, a new political system had been created. The number of political parties was drastically reduced. Only two political parties were permitted on the Slovakian territory – DP and the Communist Party of Slovakia. No official political opposition was allowed. Two more Slovakian parties (Labour Party and Freedom party) were permitted before general elections that were held in May 1946, but they remained small and unimportant.

The DP had a moderate political programme, orientated after all on the agrarian and faithful people as well as on the middle-class population such as clerks, tradesmen etc.

The DP succeeded in the 1946 general elections, winning 62 per cent of the ballots of Slovakian population. For the CPS it was an unexpected loss, although it gained more than 30 per cent of the ballots.

After the elections, the DP became target of a permanent pressure both from Czech and Slovakian Communist Parties. The party was accused of the collaboration with the Slovakian anti-system and fascistic emigration as well as of the fact that some of its members were connected to the forbidden Slovakian People Party.

The conflict between DP and CPS had escalated in autumn 1947, when DP faced the charge that it struggled for the dismantling of the political system and also of Czechoslovakia itself.

The challenge between communist and democratic forces finished in February 1948, when the Communists took control over the country. After that, the DP became a small unimportant satellite party without its own political programme, it changed its name and the former leaders either left Czechoslovakia or became objects of the political persecution.

The party was restored after the fall of the communist regime in 1989. It became a part of several government coalitions, however it didn't reach the popularity of the original DP. Through the 90's it became less and less popular and nowadays it suffers from political marginality.

Shrnutí

Tato práce se zabývá problematikou Demokratické strany v československém stranickém systému mezi lety 1945 – 1948. Kořeny strany sahají do roku 1943, kdy se spojily slovenské odbojové síly proti tehdejšímu režimu, který byl podřízený Třetí říši. Zástupci občanského odboje společně s komunisty a sociálními demokraty vytvořili Slovenskou národní radu – centrální odbojovou instituci.

Po obnovení ČSR byl zřízen nový politický systém, který značně omezil počet politických stran. Na slovenském území byla povolena existence dvou politických stran – DS a KSS. Legální politická opozice nebyla možná. Těsně před květnovými volbami Národní fronta umožnila dvou nových politických stran na Slovensku, obě však v těchto volbách propadly. Naopak DS získala 62 % hlasů, což představovalo přibližně dvojnásobný počet hlasů pro KSS.

Tento volební úspěch se stal záminkou pomsty komunistů, kteří na DS soustavně útočili a vinili ji z kontaktů na slovenskou emigraci či z nacionalistických tendencí.

Napětí eskalovalo na podzim 1947, kdy byla DS napadena z protistátního spiknutí, který měla ohrozit dosavadní politický systém a samotné základy státu. Obvinění se však neprokázala, naopak s DS začali více spolupracovat české občanské strany.

K rozhodujícímu střetnutí mezi komunistickými a občanskými silami došlo v únoru roku 1948, kdy komunisté uzurpovali veškerou moc ve státě a DS odsoudili ke změně názvu, ztrátě členstva a dlouholeté politické marginalitě.

Po roce 1989 se strana sice znovu obnovila, na její krátké poválečné úspěšné období se jí však již nepodařilo navázat.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přehled ministrů za Demokratickou stranu ve vládách ČSR v období 1945 – 1948.

Příloha č. 2: Přehled pověřenců za Demokratickou stranu ve Sboru pověřenců 1945 – 1948.

Příloha č. 3: Výsledky voleb do Ústavodárného národního shromáždění dne 26. 5. 1946 na Slovensku.

Příloha č. 4 Síla politických stran ve volebních okresech roku 1946.

Přílohy

Příloha č. 1: Přehled ministrů za Demokratickou stranu ve vládách ČSR v období 1945 – 1948:¹¹⁹

Vláda 4. 4. 1945-6. 11. 1945, předseda Zdeněk Fierlinger:

Náměstek předsedy vlády: Ján Ursíny

Ministr financí: Vavro Šrobár

Ministr vnitřního obchodu: Ivan Pietor

Státní tajemník na ministerstvu zahraničního obchodu: Ján Lichner

Vláda 6. 11. 1945-2. 7. 1946, předseda Zdeněk Fierlinger

Náměstek předsedy vlády: Ján Ursíny

Ministr financí: Vavro Šrobár (od počátku roku 1946 však usiloval o založení Křesťansko-republikánské strany, DS opustil a později se stal čestným předsedou Strany svobody)

Ministr vnitřního obchodu: Ivan Pietor

Státní tajemník na ministerstvu zahraničního obchodu: Ján Lichner

Vláda 2. 7. 1946-25. 2. 1948, předseda Klement Gottwald

Náměstek předsedy vlády: Ján Ursíny do 25. 11. 1947

Náměstek předsedy vlády: Štefan Kočvara od 25. 11. 1947

Ministr dopravy: Ivan Pietor, demise 20. 2. 1948

Ministr pro sjednocení zákonů: Mikuláš Franek, demise 20. 2. 1948

Státní tajemník na ministerstvu obrany: Ján Lichner, demise 20. 2. 1948

¹¹⁹ Čapka, František. Dějiny země Koruny české v datech. Praha: Libri, 1999, s. 905-907

Vláda 25. 2. 1948-15. 6. 1948, předseda Klement Gottwald

Státní tajemník na ministerstvu národní obrany: Ján Ševčík (od března za Stranu slovenské obrody)

**Příloha č. 2: Přehled pověřenců za Demokratickou stranu ve Sboru
pověřenců 1945 – 1948:**

Sbor pověřenců 7. 4. 1945 – 18. 9. 1945

Pověřenec zemědělství: Martin Kvetko

Pověřenec financí: Tomáš Tvarožek

Pověřenec spravedlnosti: Ivan Štefánik

Pověřenec dopravy: Kornel Fillo

Pověřenec pošt: Ján Ševčík

Pověřenec zdravotnictví: Fedor Thurzo

Sbor pověřenců 18. 9. 1945 – 16. 8. 1946

Pověřenec zemědělství: Martin Kvetko

Pověřenec financí: Matej Josko

Pověřenec informací: Samo Belluš

Pověřenec spravedlnosti: Ivan Štefánik

Pověřenec výživy a zásobování: Rudolf Fraštacký

Pověřenec pošt: Kornel Fillo

Pověřenec zdravotnictví: Ján Ševčík

Sbor pověřenců 16. 8. 1946 – 18.11.1947

Místopředseda Sboru pověřenců: Rudolf Fraštacký

Pověřenec výživy a zásobování: Kornel Fillo

Pověřenec zemědělství: Martin Kvetko

Pověřenec informací: Samo Belluš

Pověřenec pošt: Jozef Lukačovič

Pověřenec financí: Matej Josko

Pověřenec techniky: Jozef Styk

Pověřenec zdravotnictví: Emanuel Boehm

Pověřenec spravedlnosti: Ivan Štefánik

Sbor pověřenců 18. 11. 1947 – 23. 2. 1948

Místopředseda Sboru pověřenců: Milan Polák

Pověřenec výživy a zásobování: Martin Kvetko

Pověřenec financí: Matej Josko

Pověřenec informací: Jozef Lukačovič

Pověřenec techniky: Ivan Štefánik

Pověřenec zemědělství: Jozef Styk

**Příloha č. 3: Výsledky voleb do Ústavodárného národního shromáždění dne
26. 5. 1946 na Slovensku:¹²⁰**

Strana	Počet hlasů	Percentuální zisk v rámci Slovenska	Počet mandátů v UNS	Percentuální zisk v rámci ČSR
Demokratická strana	999.622	62,00 %	43	13,92 %
KSS	489.596	30,37 %	21	6,91 %
Strana slobody	60.195	3,73 %	3	0,95 %
Strana práce	50.079	3,11 %	2	0,70 %
Bílé lístky	12.724	0,79 %	-	0,18 %
Celkem:	1.612.216	100 %	69	

¹²⁰ Barnovský, Michal. *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v letech 1945 – 1948*. Bratislava: Archa, 1993, s. 97

Příloha č. 4 Síla politických stran ve volebních okresech roku 1946:¹²¹

Počet okresů, v nichž bylo na 100 platných hlasů odevzdáno pro stranu hlasů

Strana	Méně než 10	10-20	21-30	31-40	41-50	51-60	Více než 60
DS				2	5	25	48
KSS	3	10	19	38	7	3	
SS	77	1	2				
SP	80						

Poznámky

V rámci přílohy číslo 3 dochází k určitým nejasnostem v počtu okresů, kde DS získala méně než polovinu hlasů. Kaplan¹²² uvádí, že DS nezískala většinu v 8 okresech, Krejčí uvádí okresů 7. Autorovi se bohužel přesný údaj zjistit nepodařilo. Na nepřesné údaje, týkající se výsledků voleb, upozorňuje rovněž Š. Šutaj.¹²³ Názvy dokumentů z publikace Š. Šutaje jsou uváděny v českém jazyce.

¹²¹ Krejčí, Oskar. *Kniha o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 163

¹²² Kaplan, Karel. *Československo v letech 1945 – 1948*. Praha: SPN, 1991, s. 48

¹²³ Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, verze 10. 5. 2007, s. 26

Seznam použitých zdrojů

Prameny

Program prvé domácí vlády republiky, vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Praha: Ministerstvo informací, 1945.

Dokument č. 35. Obežník USDS č. 2 z 22. 1. 1946 o situaci v DS v souvislosti s úsilím o vytvoření nových politických stran. In: Šutaj, Štefan. *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, verze. 10. 5. 2007, s. 10

Dokument č. 88. Mládež v Demokratické straně, materiál o činnosti mládeže v rámci DS z roku 1946. In: Šutaj, Štefan. *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, verze. 10. 5. 2007, s. 306-309

Dokument č. 111. Vyjádření úřadu předsednictva vlády o Dubnové dohodě. In: Šutaj, Štefan. *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, verze 10. 5. 2007

Dokument č. 124. Události okolo ministrů ve vládě za Demokratickou stranu. In: Šutaj, Štefan. *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, s. 437 <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, verze. 12. 5. 2007, s. 6

Dokument č. 159 projev představitele SSO M. Poláka v ÚNS dne 11. 3. 1948, ve kterém vyjadřuje důvěru vládě K. Gottwalda po rekonstrukci. In: Šutaj, Štefan. *Slovenské občianské politické strany v dokumentoch*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2002, <http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, cit. 10. 5. 2007, s. 511-515

Dubnová dohoda; Záznam o dohodě členů předsednictva Demokratické strany Slovenska, 1946

Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 2. srpna. 1945 č. 33/1945 Sb. o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.

<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/331945.html>, verze 10. 5. 2007

Neperiodická literatura

- Balík, Stanislav (ed.). *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.
- Barnovský, Michal. *Na cestě k monopolu moci. Mocensko-politické zápasy na Slovensku v letech 1945 – 1948*. Bratislava: Archa, 1993.
- Barnovský, Michal. *Politické strany na Slovensku v letech 1945 – 1948*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu, svazek II.*, s. 1189-1225
- Čapka, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech*. Praha: Libri, 1999.
- Drtina, Prokop. *Československo, můj osud, svazek II., kniha II*. Praha: Melantrich, 1992.
- Fedorová, Iveta – Hrušková, Mária – Šváčková, Soňa (editorky). *Slovenská národná rada 1848 – 1918 – 1943 – 1993*. Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica, 2003.
- Feierabend, Ladislav Karel. *Politické vzpomínky III*. Brno: Atlantis, 1996.
- Kaplan, Karel. *Československo v letech 1945 – 1948*. Praha: SPN, 1991.
- Kaplan, Karel. *Pravda o Československu 1945 – 1948*. Praha: Panorama, 1990 .
- Kaplan, Karel. *Pět kapitol o Únoru*. Brno: Doplněk, 1997.
- Kolektiv autorů. *Tři roky, svazek I., II., III: Přehledy a dokumenty k československé politice v letech 1945 – 1948*, Praha: Melantrich, 1991.
- Kocian, Jiří. *Politické strany v exilu*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu, svazek II*. Brno: Doplněk, 2005, s. 1125-1131
- Kopeček, Lubomír (Ed.). *Od Mečiara k Dzurindovi; Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Brno: MPÚ, 2003.
- Kosatík, Pavel – Kolář, Michal. *Jan Masaryk; Pravdivý příběh*. Praha: Mladá Fronta, 1998
- Kováč, Dušan. *Slováci – Češi – dějiny*. Bratislava: Academic Electronic Press, 1997.

- Kováč, Dušan. *Dějiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998.
- Krejčí, Oskar. *Knihy o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994.
- Lipták, Lubomír. *Politické strany na Slovensku 1860-1989*. Bratislava: Archa, 1992.
- Pacner, Karel. *Osudové okamžiky Československa*. Praha: Themis, 1997.
- Pešek, Jan. *Strana slovenskej obrody*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu, svazek II*. Brno: Doplněk, 2005, s. 1319-1333
- Program první domácí vlády republiky, vlády Národní fronty Čechů a Slováků. Praha: Ministerstvo informací, 1945.
- Rupnik, Jacques. *Dějiny Komunistické strany Československa*. Praha: Academia, 2002.
- Rychlík, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století; Česko-slovenské vztahy 1945 – 1992*. Bratislava, Ústav TGM: 1998.
- Šolc, Jaroslav. *Slovensko v české politice*. Banská Bystrica: M.O.Enterprise, 1993.
- Šutaj, Štefan, *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava: Veda, 1999
- Tigrid, Pavel. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Praha: Odeon, 1990.
- Trapl, Miloš. *Politické strany v exilu*. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol. *Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu, svazek II*. Brno: Doplněk, 2005

Periodická literatura

- Barnovský, Michal: *K profilu a činnosti Demokratickej strany (1944-1948)*. *Soudobé dějiny*, III, 2/3, 1996, s. 221-235
- Rychlík, Jan, *Z neznámých pamětí J. Ursínyho; Ursínyho vzpomínky na proces s Tisem*. *Historický časopis*, 1992, č. 2, s. 291-299

Elektronické odkazy

- Dufek, Pavel. *Demokratická strana a její program; Studie marginální politické strany, která vládla Slovensku*. In: *Středoevropské politické studie* 4/IV, podzim 2002.
<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=28> verze 10. 5. 2007

Just, Petr. *Politický systém Slovenska*. http://just.wz.cz/texty/politicky_system_slovenska.doc,
verze 12. 5. 2007

Šutaj, Štefan. *Slovenské občianske politické strany v dokumentoch*. Košice:
Spoločenskovedný ústav SAV, 2002,
<http://www.saske.sk/SVU/downloads/publikacie/SOPS.pdf>, verze 10. 5. 2007

Společná česko-slovenská parlamentní knihovna.
<http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/098schuz/s098005.htm>, verze 12. 5. 2007